

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ОЧЕВИДНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОГО СТАВЛЕННЯ ТРЬОХ
НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ ВИЛОЦЬКОЇ ГРОМАДИ

Гейдер Біанка Людвиківна

Студентка IV-го курсу

Освітня програма «Середня освіта (Мова і література (угорська))»

Спеціальність 01 Освіта / Педагогіка 014 «Середня освіта (Мова і література
угорська)»

Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 96 / 02.10. 2023.

Науковий керівник:

Дудич Катерина Іванівна

доктор філософії, доцент

Завідувач кафедри:

Берегсасі Аніко Ференцівна

зав. кафедри, доктор габлітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Кваліфікаційна робота
ОЧЕВИДНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОГО СТАВЛЕННЯ ТРЬОХ
НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ВИЛОЦЬКОЇ ГРОМАДИ

Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка IV -го курсу
Гейдер Біанка Людвиківна

Освітня програма «Середня освіта (Мова і література (угорська))»

Спеціальність 01 Освіта / Педагогіка 014 «Середня освіта (Мова і література
угорська)»

Науковий керівник: **Дудич Катерина Іванівна**
доктор філософії, доцент

Рецензент: **Матей Рейка Ласлівна,**
доктор філософії, доцент

Берегове
2024

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

LÁTSZÓLAGOSIDŐ-VIZSGÁLAT A TISZAÚJLAKI KISTÉRSÉG HÁROM
TELEPÜLÉSÉNEK NYELVI ATTITÚDJEIRE VONATKOZÓAN
Magiszteri dolgozat

Készítette: Héder Bianka

BA IV. évfolyamos magyar nyelv és irodalom
szakos hallgató

Témavezető: Dr. Dudics Katalin,
PhD, docens

Recenzens: Máté Réka
PhD, docens

ЗМІСТ

I. ВСТУП	6
1.1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	7
1.2. ГІПОТЕЗИ	9
II. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	11
2.1. УЧАСНИКИ ТА УМОВИ ЗБИРАННЯ ДАНИХ	12
III. РЕЗУЛЬТАТИ	13
ПІДСУМОК	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
РЕЗЮМЕ	48
ДОДАТКИ	51

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETÉS	6
1.1. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	7
1.2. HIPOTÉZISEK	9
II. A KUTATÁS MÓDSZERTANA	11
2.1. A RÉSZTVEVŐK ÉS AZ ADATGYŰJTÉS KÖRÜLMÉNYEI	12
III. EREDMÉNYEK	13
ÖSSZEGZÉS	41
IRODALOM- ÉS FORRÁSJEGYZÉK	44
REZÜMÉ	48
MELLÉKLETEK	51

I. BEVEZETÉS

A kárpátaljai magyar nyelvjárások az úgynevezett északkeleti nyelvjárasi régióhoz tartoznak (Juhász 2001: 292), mely az abaúji ö-ző típustól keletre, kb. a Hernád alsó folyása – a Sajó – Tisza – Csap – Nagyszőlős vonaltól északra a nyelvhatárig terjed (Imre 1971: 365). Az északkeleti nyelvjárasi régió nem kis része esik a mai Magyarország határain kívülre, mindenekelőtt Románia és Ukrajna területére (Juhász 2001: 294). Ugyanakkor nem beszélhetünk egységesen a kárpátaljai magyar nyelvjárásokról, mivel az egyes nyelvjárások között különbségek vannak mind a magánhangzó rendszer fonéma állománya, mind pedig az egyes magánhangzók megterheltsége és ejtésváltozata tekintetében (Horváth 1976: 54). Ennek megfelelően a nyelvészek a kárpátaljai magyar nyelvjárásoknak is több típusát szokták megkülönböztetni (Gazdag 2021: 49).

Kárpátalja magyar anyanyelvű lakossága a 2001-es népszámlálás eredményei alapján 158 729 fő, olvasható a *Nyelvi jogaink és lehetőségeink* (Beregszászi – Csernicsekó – Ferenc 2014: 102) című könyvben. Mint azt az elmúlt évek demográfiai adatai is mutatják, Kárpátalján évről-évre egyre kevesebb az itthon maradt magyar ajkú kisebbség létszáma, ugyanis a fiatal- és középkorú generáció a jobb megélhetési lehetőségek reményében zömével hagyja el Kárpátalját és települnek át Magyarországra, illetve Európa fejlettebb országaiba. Ez az úgynevezett kivándorlás néhány évvel ezelőtt a nyugdíjkorhatárt betöltő idős generáció érdeklődését is felkeltette és a jobb megélhetési lehetőségek reményében többen is éltek a Magyarországra költözés alternatívájával. A téma aktualitása az orosz-ukrán háború kitörése óta csak fokozódott és 2022 februárjától optimálisabb, mint valaha, ugyanis a mostanára már amúgy is megfogyatkozott kárpátaljai lakosság százával hagyja el Kárpátalját.

Szakdolgozatom célja, hogy három általam választott településen végezzek felmérést az itthon maradt lakosság körében nyelvhasználati szokásaikra, használatuknak gyakoriságára vonatkozóan, illetve aktuális információt szerezzek arról, hogy az adatközlők hogyan vélekednek a nyelvjárásról, annak használatáról és mutatkoznak-e különbségek a különböző korú adatközlők válaszaiban. További célként tűztem ki annak a felmérését, hogy a vizsgált települések lakói között milyen gyakorisággal vannak jelen és mutatkoznak meg a településeken használt nyelvjárásban az ukrán, illetve orosz kölcsönszavak. Trudgill a látszólagosidő-vizsgálat fogalmát a következőképpen határozta meg: „*A nyelvi változások olyan vizsgálata, amely lejátsszódásuk idején kísérli meg megfigyelni a változásokat. Nem a tényleges időben (ld. valóságosidő-vizsgálat) vizsgálja őket, hanem egy adott közösség*

idősebb és fiatalabb tagjainak beszédét hasonlítja össze; s föltételezi, hogy a kettő közti különbségek a közösség dialektusában éppen zajló nyelvi változások lenyomatai: hogy az idősebbek a régi, a fiatalabbak az újabb formát használják. Ahogyan kifejezést és a vizsgálati formát bevezető William Labov rámutatott, fontos, hogy az összehasonlítások képesek legyünk megkülönböztetni a folyamatban lévő nyelvi változások okozta korosztálykülönbségeket azoktól az eltérésektől, amelyeket az életkori változás idéz elő.” (Trudgill: 1992/1997: 47, 88). Továbbá céljaim közé sorolandó annak felderítése, hogy a kárpátaljai nyelvhasználatban mely szavak fordulnak elő más változatban a magyarországi nyelvhasználathoz viszonyítva, az adatközlők egyéni válaszai alapján.

1.1.Szakirodalmi áttekintés

A szakirodalmi áttekintés során Dudics Katalin tudományos munkái és kutatásai nyújtottak alapot a választott települések nyelvhasználatának megismeréséhez, kutatásához. Ezeknek a munkáknak az áttanulmányozása során ismerkedtem meg a nyelvhasználati kutatások módszereivel és más dialektológusok, többek között Tóth Péter és Iglai Edit munkáival, publikációival, mint például a *Nyelvjárási és tudománytörténeti tanulmányok* (Tóth 2021), vagy *Kognitív nyelvészet és dialektológia. Magyar Nyelvjárások* (Iglai 2014). Ezek a tudományos és szakirodalmi tanulmányok, valamint publikációk alátámasztják azt a tényt, hogy a legtöbb magyarlakta településen jelen van a tájszólás a lakosság nyelvhasználatában. Erről a jelenségről olvashatunk Gazdag Vilmos *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban* című könyvében is, mely szerint „*A jelenlegi Kárpátalja területén beszélt magyar nyelvváltozatok az évszázadok során peremnyelvjárási jellegükből fakadóan mindig is az intenzív nyelvi kapcsolatok színteréül szolgáltak* (Cserniczkó 1995: 129–130 – Lizanec 1970: 89), *melyekre, ahogyan az egyetemes magyar nyelvre is, komoly hatást gyakoroltak a keleti szláv (leginkább az orosz és ukrán) nyelvek.*” (Gazdag 2021: 11). Gazdag Vilmos kutatásaiban részletesen elemzi és dokumentálja a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásait, és rámutat arra, hogy ezekben a nyelvjárásokban milyen számos szláv eredetű elem fedezhető fel. A könyv részletesen bemutatja a szókincs és a nyelvtan terén megjelenő szláv hatásokat, valamint azokat a nyelvi jelenségeket, amelyek a szláv nyelvekkel való évszázados kapcsolatok eredményeképpen alakultak ki a magyar nyelvjárásokban. A kárpátaljai magyarság esetében őshonos és elrendelt kisebbségi kétnyelvűségről van szó. Vagyis a közösség nem területcsere, hanem politikai okok miatt vált kisebbségivé, tagjainak túlnyomó többsége általában csak az iskolában találkozik az államnyelvvvel (Beregszászi–Cserniczkó 2003a: 41), első nyelve (a magyar) jogilag

alárendelt helyzetben van az államnyelvhez (ukránhoz) képest (Cserniczkó 1998a: 198). Ezenkívül a kárpátaljai magyarság jelentős része magyar domináns kétnyelvű (Beregszászi–Cserniczkó 2003a: 40–41), azaz a privát szférában a magyar nyelv használata szinte kizárólagos, míg a formális színtereken a nyelvhasználat az állami szabályozás és az egyén nyelvtudása alapján realizálódik. Ez azt jelenti, hogy a kisebbségi helyzet következtében a kárpátaljai magyarok csak korlátozott szituációkban használhatják anyanyelvüket, a formális szférában való kommunikáció során pedig kénytelenek az államnyelvet, illetve az orosz nyelvet használni (Gazdag 2021: 51). Gazdag Vilmos munkája számomra fontos hozzájárulást jelent a kárpátaljai magyar nyelvjárások és a szláv nyelvek közötti kölcsönhatások jobb megértéséhez és kutatásához.

A kutatásom egyik fő célja az volt, hogy a kérdőíves felmérésem segítségével megerősítem és megérthessem azt az állítást, hogy milyen vélemények és tapasztalatok vannak jelen a verbőci, feketepataki és salánki lakosság körében a nyelvi attitűddel kapcsolatban. Ezen túlmenően a kutatásom során egy korábbi adatközlő véleményét is figyelembe vettem, aki így nyilatkozott: *„A nyelvjárás fontos kincsünk, nem elítélendő, nem szégyen, de kell ismernünk a köznyelvet”*.

Egy 2007/2008-as, pedagógusok körében végzett kérdőíves felmérés során (Lakatos 2010: 143–148) egy másik adatközlő az *Anyanyelv-pedagógia* című szakfolyóiratban Dudics Lakatos Katalin *„...én is nyelvjárásban beszélek”* című publikációjában a következőket nyilatkozta: *„A nyilvános beszédben igyekezzon a köznyelvi formát használni, egyébként nem hibás, szégyellnivaló dolog.”* *„A nyelvjárás fontos kincsünk, nem elítélendő, nem szégyen, de kell ismernünk a köznyelvet. Odahaza nyugodtan beszélhet nyelvjárásban, a közéletben tudni kell így megnyilatkozni.”* (Dudics 2018). Ezek a vélemények jól mutatják, hogy a nyelvjárás és a köznyelv helyes használatának kérdése nem egyszerűen fekete vagy fehér, hanem sokkal inkább színes és árnyalt. A köznyelvi forma elsajátítása és alkalmazása kiemelkedő fontosságú a nyilvános beszédben és a hivatalos kommunikációban, ugyanakkor a nyelvjárás része a kulturális örökségünknek és az otthoni környezetben történő használata sem csak elfogadható, hanem akár kifejező is lehet. A közösségi nyelvjárás ismerete és alkalmazása pedig hozzájárulhat az egyén identitásának és közösségi kapcsolatainak erősítéséhez.

1.2. Hipotézisek

Első hipotézisem szerint Verbőc, Feketepatak és Salánk, lakossága tekintetében jelentős mértékben megfogyatkozott, a településeken maradt emberek többsége magyar anyanyelvű.

Úgy vélem és azt feltételezem, hogy még akkor is, ha a lakosság létszáma csökkenő tendenciát mutat, az itt élők számára továbbra is meghatározó az anyanyelvükhöz való ragaszkodás, de mára már szinte mindenki beszéli valamilyen szinten az ukrán nyelvet. Ezt az állítást azzal kívánom bizonyítani, hogy az itt élő emberek számára a könnyebb boldogulás érdekében az anyanyelvükön túl az ukrán nyelv is fontos szerepet kell, hogy játsszon, különösen a hétköznapi kommunikációban és a hivatalos ügyek intézésében, még az ukrán állam megalakulása előtt született idősebb korosztály számára is, akik az iskoláikban nem az ukrán nyelvet tanulták. Ez azt jelzi, hogy a kárpátaljai magyarok kettős nyelvi identitással rendelkeznek és mindkét nyelvet használják a mindennapi életben.

Második hipotézisem az általam választott települések lakosságának beszédkulturájára vonatkozik. Az ukrán nyelvi hatás egyértelműen jelen van a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban. A településeken élők mindennapi beszédében gyakran felbukkannak ukrán, illetve orosz eredetű szavak és kifejezések, ami azt szemlélteti, hogy a szláv nyelvek hosszú időn keresztül gyakoroltak hatást az itt élők magyar nyelvhasználatára. Ennek hátterében a történelmi és kulturális kapcsolatok állnak, valamint az, hogy a magyar, az ukrán és az orosz közösségek évtizedeken át együtt élték mindennapjaikat ezen a területen. Fontos megjegyezni, hogy bár az ukrán hatás erőteljes, a helyi lakosság nyelvjárása továbbra is megtartja sajátos jellegét és ezáltal egyfajta kulturális örökséget képvisel. A települések lakói büszkék nyelvjárásukra, hagyományaikra és ennek megőrzése fontos számukra.

Azt feltételezem, hogy a lakosság nagy részének beszédében jól érzékelhető a településre jellemző nyelvjárás és dialektus. Ennek köszönhetően a helyi lakosok beszédmódja sajátos és megkülönböztethető a környező területeken használt nyelvi formáktól. Emellett szinte mindenki használ olyan kölcsönszavakat vagy kifejezéseket, amelyek szláv eredetűek és Magyarországon nem ismertek.

Az orosz-ukrán háború kezdete óta jelentős változások következtek be a térségben, amelyek érzékelhetően befolyásolják a kárpátaljaiak nyelvhasználatát. Az ukrán nyelv hirtelen megnövekedett jelentősége miatt sokan kénytelenek voltak megerősíteni vagy fejleszteni ukrán nyelvtudásukat. Ennek eredményeképpen az ukrán nyelv használata sok helyen elterjedtebb lett mind a mindennapi beszédben, mind az intézményes környezetben. Az orosz nyelv azonban egyre inkább politikai, társadalmi és kulturális kérdésekkel társul, ami befolyásolja annak használatát és elfogadását a mindennapi életben. Emellett az orosz-ukrán konfliktus hatása a kárpátaljai lakosság nyelvi identitásán is érezhető. Sokak számára a nyelvhasználat politikai kérdéssé vált és az ukrán, illetve orosz nyelv használata gyakran együtt jár az adott személy politikai hovatartozásával vagy identitásával. Ezért vizsgálom

azt a jelenséget, hogy az orosz-ukrán háború hogyan befolyásolta a kárpátaljai lakosság nyelvhasználatát és nyelvi identitását, valamint milyen változások történtek a konfliktus kezdete óta.

Harmadik hipotézisem az orosz-ukrán háború hatásait vizsgálja a három választott település lakosságának nyelvhasználatára vonatkozóan. Azt feltételezem, hogy a konfliktus jelentős hatással van a lakosság nyelvhasználatának változására.

Mint tudjuk, a nyelvhasználat nem csupán kommunikációs eszköz, hanem az identitás kifejezésének fontos módja is. A nyelvjárás révén valaki megmutathatja származását és hagyományait, kapcsolódhat a helyi közösséghez. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a sztenderd nyelv ismerete is elengedhetetlen bizonyos helyzetekben, mint például hivatalos helyeken, eseményeken vagy írásos kommunikációban.

Negyedik hipotézisem arra irányul, hogy hogyan tekint a lakosság a nyelvjárásra. Azt feltételezem, hogy a magyar köznyelv elsajátítása nélkülözhetetlen, azonban a nyelvjárás értékét is meg kell őriznünk. A nyelvjárásban rejlik az identitás és a közösséghez való tartozás kifejezésének egyik fontos eszköze, mivel a nyelvjárás és a sztenderd nyelv egyaránt fontosak és mindkettőt ismernünk kell. A sztenderd nyelv elsajátítása lehetővé teszi számunkra, hogy hatékonyan kommunikáljunk a nagyobb közösségekben, míg a nyelvjárás ápolása segít megőrizni a helyi identitást és kulturális örökséget. Az ideális az lenne, ha mindkét nyelvi formát magabiztosan használnánk a mindennapi élet különböző helyzeteiben.

II. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

Az általam választott településeken, Verbőcön, Feketepatakon és Salánkon, tudomásom szerint eddig még nem végeztek kutatásokat a nyelvi tudatosság témakörében. Ennek tudatában tűztem ki célul, hogy feltérképezzem és minél több információt szerezzek arról, hogy miként vélekedik a helyi lakosság a nyelvi tudatossághoz kapcsolódó témáról.

Az elsődleges célom az volt, hogy megérthessem a helyi lakosság nyelvi hozzáállását, nyelvi gyakorlatait és attitűdjét. Mivel ezek a települések viszonylag kis méretűek, és nem rendelkeznek nagy populációval, feltételeztem, hogy az emberek közötti kapcsolatok szorosabbak lehetnek, ami befolyásolhatja a nyelvhasználatot és a nyelvi tudatosságot.

A kutatás során első lépésként egy átfogó kérdőíves felmérést tűztem ki célul, amelyben olyan kérdések szerepeltek, mint például a nyelvi preferenciák, a nyelvhasználat a mindennapi életben, a nyelvi identitás és a nyelvi változatosság. Ez lehetővé tette számomra, hogy széles körű adatokat gyűjtssek és átfogó képet kapjak a települések nyelvi helyzetéről. Emellett terveztem néhány fókuszcsoportos beszélgetést is, ahol részletesen meg tudtam vitatni a nyelvi témákat a helyi lakosokkal. Ez a módszer lehetővé tette, hogy mélyebb betekintést nyerjek a helyi közösségek nyelvi életébe, és jobban megérthessem az esetleges különbségeket és hasonlóságokat a települések között.

A kutatás során szerettem volna feltérképezni az esetleges nyelvi kihívásokat és erősségeket, valamint azokat a tényezőket, amelyek befolyásolják a nyelvi identitást és az egyének nyelvi tudatosságát. Céljaim egyike közé tartozott, hogy olyan információkat szerezzek, amelyek segítségével megérthetem a nyelvi helyzetet ezeken a településeken, és hozzájárulhatok a nyelvi tudatosság erősítéséhez a helyi közösségekben. Ezekben a falvakban való célok eléréséhez a hibrid kutatási módszert alkalmaztam, amely magában foglalja a papír alapú és az online kérdőíves módszereket. Fontos szempont volt, hogy a hiteles és valós válaszok érdekében a kérdőív kitöltése anonim formában történjen. A kérdőív kitöltése átlagosan mindössze 10 percet vett igénybe. A kérdőívek kiosztásától (papír alapú) - publikálásától (online) számítva a válaszadási lehetőség lejáratí határidejéig három hét állt a válaszadók rendelkezésére. A kutatás során először papír alapú kérdőíveket osztottam ki a helyi lakosoknak, majd ezeket összegyűjtve és feldolgozva, online kérdőíveket is terjesztettem a közösség tagjai között. Ez a kombinált megközelítés lehetővé tette számomra, hogy szélesebb körben gyűjtssem az adatokat és jobban megérthessem a helyi lakosok véleményét és tapasztalatait.

A papír alapú kérdőívek lehetővé tették, hogy személyesen kapcsolatba lépjek a helyi közösséggel, és közvetlenül megbeszéljem velük a kérdéseket. Ez segített abban, hogy jobban megértsem az egyes válaszok mögött meghúzódó okokat és érzéseket. Azt is lehetővé tette, hogy olyan emberektől is válaszokat kapjak, akiknek nincs könnyű hozzáférése az internethez vagy az online kérdőívekhez.

Az online kérdőívek további előnye az volt, hogy nagyobb számban tudtam elérni a lakosságot, és azok számára is lehetőséget biztosítottam, akik esetleg külföldi tartózkodásuk miatt, vagy más okból kifolyólag nem tudtak részt venni a személyes találkozókön. Ezenkívül az online kérdőívek gyorsabb feldolgozást és elemzést tettek lehetővé, melynek köszönhetően könnyen össze lehetett hasonlítani a különböző települések adatait. Összességében a hibrid kutatási módszer lehetővé tette számomra, hogy alaposan megvizsgáljam a kiválasztott települések lakosságának véleményét és tapasztalatait, illetve hatékonyan fel tudjam használni ezeket az információkat a céljaim elérése érdekében.

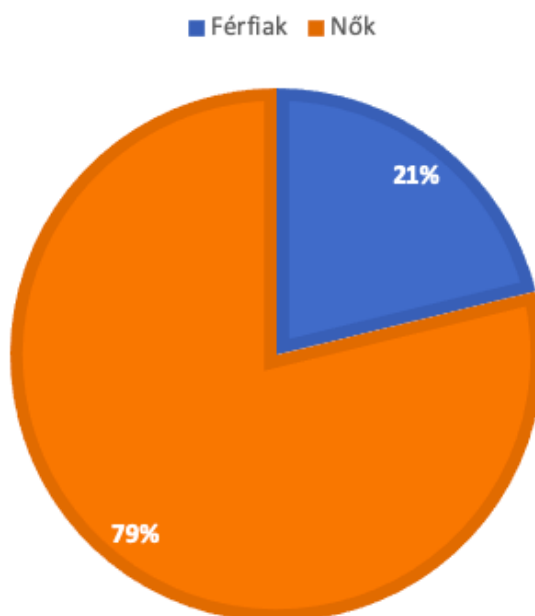
2.1.A résztvevők és az adatgyűjtés körülményei

Az aktuális demográfiai adatok szerint 2022 februárjától máig a választott települések népessége gyakorlatilag majdnem a negyedére csökkent. Az itthon maradt lakosság túlnyomó részét nők, gyerekek és idősebb korú személyek alkotják. Ennek következtében a papír alapú kérdőívek kitöltőinek túlnyomó többségét nők alkották. Ezt a hiányt az online kérdőívek kitöltőivel sikerült valamilyen szinten pótolni, bár nem abban az arányban, ahogy elképzeltem.

III. EREDMÉNYEK

A felmérések folyamán összesen 276 darab kérdőívet gyűjtöttem be, melyekből 126 darab papír alapú és 150 online formában érkezett. A papír alapú kérdőívek a három településről összesen 126 főtől érkeztek a következő arányban: 100 nő és 26 férfi. Településenkénti bontásban: Verbőcről 46 fő (34 nő és 12 férfi), Feketepatakról 42 fő (34 nő és 8 férfi), Salánkról pedig 38 fő (32 nő és 6 férfi) töltötte ki a kérdőívet.

Az online kérdőíveket összesen 150 fő töltötte ki a három településről a következő arányban: 118 nő és 32 férfi. Településenkénti bontásban: Verbőcről 63 fő (48 nő és 15 férfi), Feketepatakról 47 fő (38 nő és 9 férfi), Salánkról pedig 40 fő (32 nő és 8 férfi) töltötte ki az online kérdőívet. A kérdőívet kitöltők nemek szerinti megoszlása az 1. ábrán tekinthető meg.

1. ábra. A felmérésben résztvevő személyek nemek szerinti megoszlása

Mint ahogy azt a 2. ábra is mutatja, a válaszadók életkor szerinti megoszlását négy csoportba kategorizáltam:

- 18 – 30 év közötti
- 30 – 45 év közötti
- 45 – 60 év közötti
- 60 – ... év közötti

A papír alapú kérdőívek kitöltésénél a válaszadók életkor szerinti megoszlása a következőképpen alakult:

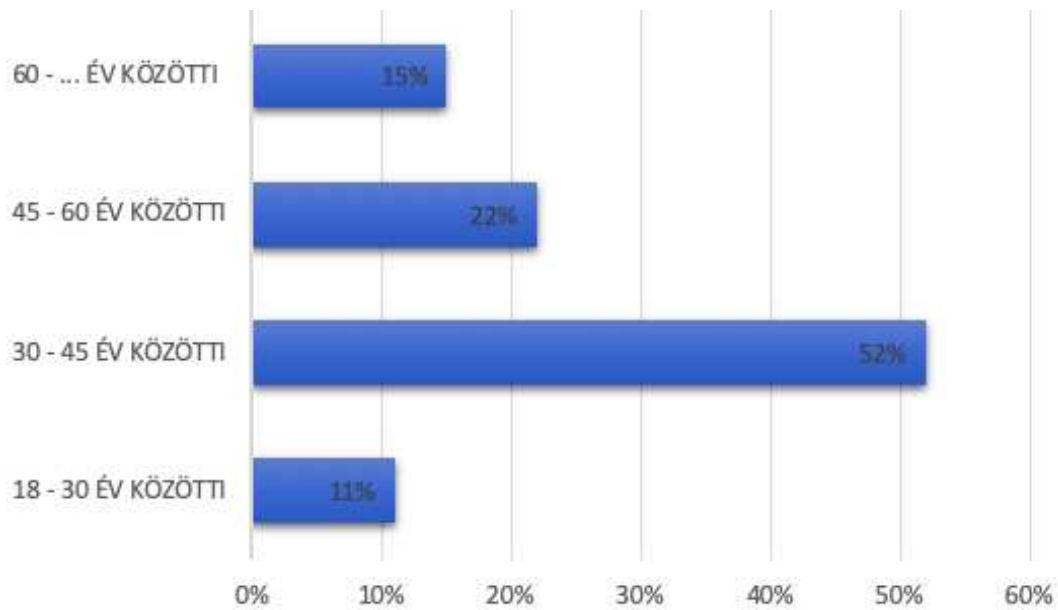
- 18 – 30 év közötti – 12 fő, melyből 8 nő és 4 pedig férfi;
- 30 – 45 év közötti – 74 fő, melyből 62 nő és 12 férfi;
- 45 – 60 év közötti – 22 fő, melyből 18 nő és 4 férfi;
- 60 – ... év közötti – 18 fő, melyből 12 nő és 6 férfi

Az online kérdőívek kitöltésénél az életkor szerinti eloszlása így nézett ki:

- 18 – 30 év közötti – 19 fő, melyből 12 nő és 7 pedig férfi;
- 30 – 45 év közötti – 69 fő, melyből 57 nő és 12 férfi;
- 45 – 60 év közötti – 38 fő, melyből 29 nő és 9 férfi;
- 60 – ... év közötti – 24 fő, melyből 20 nő és 4 férfi

A papír alapú és az online kérdőívek kitöltésénél a személyek életkor szerinti megoszlása összesen, illetve településenként a következő volt:

- 18 – 30 év közötti összesen 31 fő, melyből Verbóc 13 fő, Feketepatak 10 fő, Salánk 8 fő;
- 30 – 45 év közötti összesen 143 fő, melyből Verbóc 56 fő, Feketepatak 40 fő, Salánk 47 fő;
- 45 – 60 év közötti összesen 60 fő, melyből Verbóc 25 fő, Feketepatak 23 fő, Salánk 12 fő;
- 60 – ... év közötti összesen 42 fő, melyből Verbóc 15 fő, Feketepatak 16 fő, Salánk 11 fő

2. ábra. A felmérésben résztvevő személyek életkor szerinti csoportosítása százalékos megoszlásban

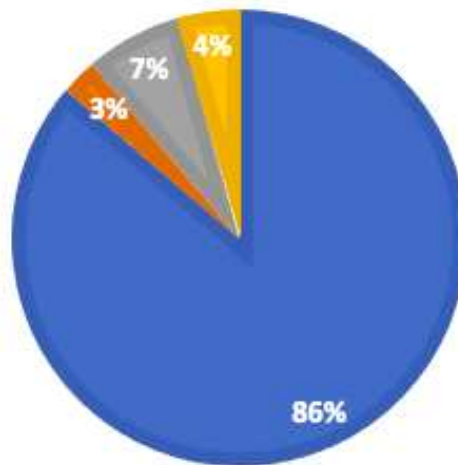
Ahogy az a 2. ábra is mutatja, a kitöltők között legmagasabb arányban a közép korosztály, vagyis a 30 – 45 év közötti személyek voltak, utánuk következtek a 45 – 60 év közöttiek, őket követték a 60 év feletti adatközlők, és a sort 31 fővel a legfiatalabb, vagyis a 18 – 30 év közötti korosztály zárta. A különböző életkorú válaszadók bevonása lehetővé tette, hogy átfogó képet kapjunk a települések lakosságának nyelvhasználatáról és véleményeiről.

A kérdőív harmadik kérdése a válaszadók születési helyét célozta meg, melyre a következő lehetőségek közül lehetett választ adni: *Magyar többségű falu; Ukrán többségű falu; Magyar többségű város; Ukrán többségű város*. Az adatközlők által megadott válaszok alapján a születési helyre vonatkozóan a következő válaszok érkeztek:

- *Magyar többségű falu* – 238 fő;
- *Ukrán többségű falu* – 7 fő;
- *Magyar többségű város* – 19 fő;
- *Ukrán többségű város* – 12 fő;

A felmérésben résztvevő személyek születési helyük szerinti megoszlása a 3. ábrán tekinthető meg.

■ MAGYAR TÖBBSÉGŰ FALU ■ UKRÁN TÖBBSÉGŰ FALU
 ■ MAGYAR TÖBBSÉGŰ VÁROS ■ UKRÁN TÖBBSÉGŰ VÁROS

3. ábra. A felmérésben résztvevő személyek születési helyük szerinti megoszlása

A felmérés eredményei alapján az adatközlő személyek Verbőcön, Feketepatakon és Salánkon élnek, illetve ezekről a településekről származnak, azonban sokan vannak, akik nem itt születtek, hanem helyi lakossá váltak szórványosodási folyamatok, vegyes házasságok vagy egyéb betelepülési okok hatására. Ezek a helyi lakossá vált személyek magukkal hozták saját kultúráikat, szokásaikat és nem utolsó sorban vallási és politikai nézeteiket is. Ezek azok a tényezők, melyeknek a hatására keveredik, változik a helyi lakosság beszédkultúrája, nyelvezete és kialakul a településre vonatkozó helyi beszédstílus, hiszen az újonnan érkezők felvehetik az őket befogadó közösség nyelvjárását, szokásaikat, sajátosságait és fordítva, ezáltal újabb változatosságot, színesedést hozva a helyi nyelvi repertoárba. Ezen változások következtében a települések beszédmódja is folyamatosan formálódik és fejlődik, mely állítást a felmérésben kapott negyedik kérdésre vonatkozó válaszok is alátámasztanak. Szemléltetésképpen közlöm települések szerint az alábbi felsorolásban az adatközlők születési helyére vonatkozó változatosságot, megjegyezve, hogy bár születési helyük különbözik egymástól, az adott településen teljes értékű, helyi lakosnak számítanak: *Verbőc, Feketepatak, Salánk, Sárosoroszi, Mátyfalva, Feketeadó, Tiszapéterfalva, Csetfalva, Bene, Eszeny, Egres, Nagypalád, Szőlősgyula, Tiszaújhely, Tiszaújlak, Nagyszőlős, Beregszász, Munkács, Ungvár, Fehérgyarmat.*

A kérdőív ötödik kérdése az adatközlők anyanyelvi hovatartozására vonatkozott. A válaszok összegzését követően az alábbi eredmények születtek: *magyar anyanyelvű* 272 fő, *ukrán anyanyelvű* 2 fő, orosz anyanyelvűnek pedig senki nem vallotta magát. Az *Egyéb*

válaszlehetőségre 2 válasz érkezett, melyben az adatközlők ugyanúgy vallották magukat ukrán, mint magyar anyanyelvűnek. A magyar anyanyelvűek száma alapján láthatjuk, hogy a településeken túlnyomó többségben a magyar nyelv dominál. A két ukrán anyanyelvű válaszadó azonban jelezheti az etnikai sokszínűséget és az ukrán kisebbség jelenlétét a településeken. Az *Egyéb* kategória mutatja, hogy vannak olyan adatközlők, akiknek a nyelvi hovatartozása kevésbé egyértelmű és vélhetően két nyelvet használnak otthon. Ez utalhat a nyelvi sokféleségre és sokszínűségre az általam vizsgált térségekben.

A kérdőív hatodik kérdésének megválaszolásával a válaszadók nemzetiségére vonatkozóan kaptam információt. A 276 válaszadó nemzetiségi hovatartozása szerint a következő adatokat közölte:

- 258 fő vallotta magát *Magyar nemzetiségűnek*;
- 18 fő *Ukrán nemzetiségűnek*;
- *Orosz*, illetve *Egyéb* válaszlehetőségeket nem jelölte meg senki.

Ezek az adatok azt mutatják, hogy a vizsgált településeken a magyar nemzetiség a meghatározó. A kisebb ukrán nemzetiségű csoport jelenléte ugyanakkor további etnikai sokszínűséget jelez, ami az adatközlők körében tapasztalható. Az *Orosz*, illetve *Egyéb* kategóriák hiánya azt sugallhatja, hogy az adatközlők többsége egyértelműen azonosult a magyar vagy ukrán nemzetiséggel és más nemzetiségi hovatartozást nem tekint érvényesnek.

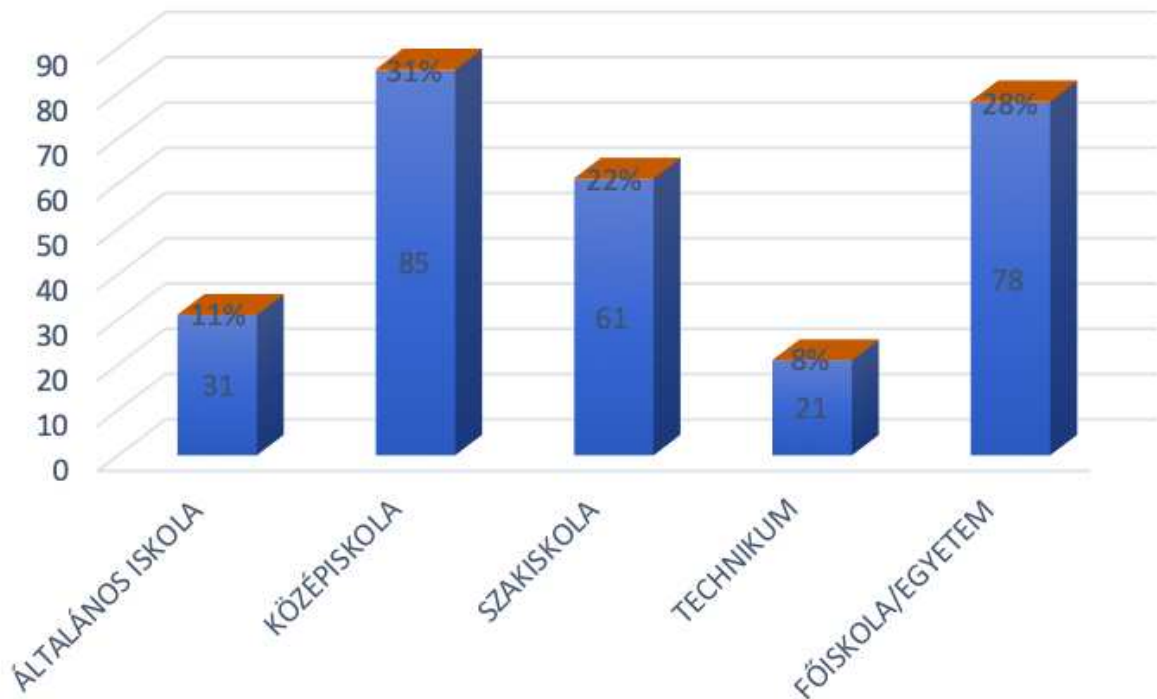
Attól eltekintve, hogy a települések lakói a magyar és ukrán nemzetiségek mellett más nemzetiségi hovatartozást nem tekintenek érvényesnek, nem jelenti azt, hogy a lakosság nyelvhasználatában nincsenek jelen orosz kölcsönzavak. Véleményem szerint ez a jelenség arra vezethető vissza, hogy a 45 éves és az annál idősebb korosztály általános-, közép-, valamint felsőfokú iskolai tanulmányai során az orosz nyelvet tanulták. „*Az orosz nyelv, mint a volt Szovjetunió nem hivatalos államnyelve az oktatási rendszer minden fokozatában kötelező volt, így a kárpátaljai magyarság is többé-kevésbé elsajátította azt (Cserniczkó 1998a: 213, 2003a: 67). Egyrésztől ennek is köszönhető, hogy az orosz „a mai napig jelentős befolyással bír a közéleti és a hivatalos szférában” (Márku 2008: 33, a közéleti szféra nyelvhasználatáról lásd még Cserniczkó 1998a: 157; 2003b: 74; Karmacsi 2003; Márku 2003). Másrésztől az ukrán nyelv oktatását csak 1990-ben vezették be minden ukránjai, így a kisebbségi tannyelvű iskolákban is (Cserniczkó 1998b: 8; 1998c)*” (Gazdag 2021: 52) olvashatjuk Gazdag Vilmos *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban* című tudományos munkájában. Ezen okokból kifolyólag a kérdőív *Milyen nyelven végezte általános iskolai tanulmányait?* kérdésére a következő válaszok érkeztek:

- *Magyarul* – 232 fő;
- *Ukránul* – 36 fő;
- *Oroszul* – 8 fő;
- *Egyéb* – 0 fő;

A kérdőív nyolcadik pontja arra irányult, hogy megismerjem az adatközlők legmagasabb iskolai végzettségét. Véleményem szerint ez azt a tényt bizonyítja, hogy minél magasabb egy személy iskolai végzettsége, annál intenzívebben használja a köznyelvet akár a hétköznapi kommunikációban is. Ez azért érdekes, mert a magas iskolai végzettségűek nem feltétlenül hanyagolják el a nyelvjárást, hanem inkább az adott helyzetnek megfelelően választanak beszédstílust. A magas iskolai végzettségű személyek gyakran több nyelvhasználati formát ismernek és alkalmaznak, így könnyebben tudják váltogatni a beszédmódjukat a kívánt helyzetnek megfelelően. Például hivatalos vagy szakmai helyzetekben a sztenderd nyelvet részesítik előnyben, míg baráti vagy családi körben hajlamosabbak lehetnek a nyelvjárás használatára. A kutatás eredményei arra is rávilágítanak, hogy minél magasabb az iskolai végzettség, annál inkább felértékelődik a köznyelv használata, de ez nem jelenti azt, hogy az adatközlők ne értékelnék a nyelvjárást, vagy ne jelennének meg nyelvjárási elemek a kommunikációjukban.

Az adatközlők válaszai alapján az iskolai végzettségre vonatkozóan a következő válaszok érkeztek, melyet a 4. ábra is szemléltet:

- *Általános iskola* – 31 fő;
- *Középiskola* – 85 fő;
- *Szakiskola* – 61 fő;
- *Technikum* – 21 fő;
- *Főiskola/Egyetem* – 78 fő

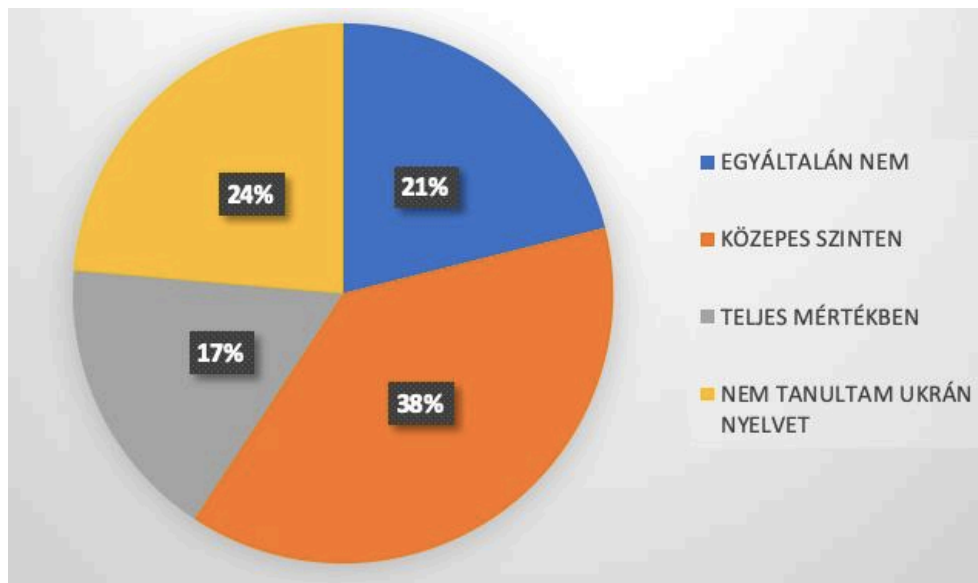
4. ábra. A felmérésben résztvevő személyek iskolai végzettségére vonatkozó adatai százalékos megoszlásban

A nemzetiségi (így például a magyar, román stb.) tannyelvű iskolákban az ukrán nyelv oktatása egyáltalán nem – fakultatíve sem – szerepelt a tantervekben. Ezekben az iskolákban is kötelezően oktatták ellenben az orosz nyelvet (Lizanec 1994: 125). „Mindez azt jelenti, hogy Ukrajnában érettségit szerezhetsz olyan – ukrán vagy nem ukrán – fiatal is, aki nem beszél a köztársaság nyelvét. És elboldogul nélküle felnőttként is: ezt a köztársaság fennálló intézményrendszere lehetővé teszi” – írta Balla D. Károly kárpátaljai magyar író (1993: 12–13). Vagyis a Szovjetunió fennállása idején az Ukrán SZSZK lakosai közül csak azok számára volt kötelező az ukrán nyelv tanulása, akik ukrán tannyelvű iskolába jártak. Az ukrán nyelv oktatásának ilyen helyzete a lakosság ukránnyelv-tudásán is tükröződik (Beregszászi, Csernicskó, Orosz 2001: 82), olvashatjuk Beregszászi Anikó, Csernicskó István és Orosz Ildikó 2001-ben kiadott *Nyelv, oktatás, politika* című tudományos munkájában, mely rávilágít arra, hogy az ukrán nyelv oktatásának hiánya és az orosz nyelv kötelező tanítása erős hatással volt a kárpátaljai (egykori ukrán SZSZK) lakosság nyelvtudására. Azok, akik nem ukrán tannyelvű iskolákban tanultak, kevésbé voltak kitéve az ukrán nyelvnek és így kevésbé tudták azt használni. Ez a gyakorlat azonban nem támogatta az ország nyelvi sokszínűségét és hozzájárult az ukrán nyelv használatának háttérbe szorításához. Napjainkban az ukrán állam területén működő kisebbségi tanintézményekben ez a jelenség annyiban változott, hogy az államnyelv, azaz az ukrán

nyelv oktatása kötelezővé vált, azonban a gyakorlatban ez nem mindig garantálja az ukrán nyelv elsajátítását vagy magabiztos használatát. Még akkor is, ha a diákok részt vesznek az ukrán nyelv oktatásában, előfordulhat, hogy nem értik vagy nem beszélik folyékonyan az adott nyelvet, mert annak elsajátítása nem idegen nyelvként, hanem majdnem anyanyelvi oktatásként van jelen. A megfelelő tanmeneterv hiányának a felelőssége pedig az oktatási minisztériumot kell, hogy terhelje. Ez a jelenség továbbra is problémákat okoz az ukrán nyelv hatékony oktatásában és használatában a kisebbségi iskolákban. Ezt az úgynevezett problémát bizonyítják a kérdőív kilencedik kérdésére *Mennyire érzi használhatónak az általános iskolai tanulmányai során megszerzett ukrán nyelvtudását?* beérkező válaszok zöme, melyek szám szerinti megoszlásban a következő képpen alakultak:

- *Egyáltalán nem* – 58 fő;
- *Közepes szinten* – 105 fő;
- *Teljes mértékben* – 47 fő;
- *Nem tanultam ukrán nyelvet* – 65 fő;

Mint azt az eredmények is tükrözik, mindössze 47 fő érzi teljes mértékben használhatónak az általános iskolai tanulmányai során megszerzett ukrán nyelvtudását azzal az 58 személlyel ellentétben, akik bár tanulták, de a fent említett okok miatt nem tudják használni azt. Az a 65 személy, akik egyáltalán nem tanultak ukrán nyelvet, azok a 45 és annál idősebb korosztályba tartozó válaszadók voltak és az egykori Szovjetunió idejében végezték általános iskolai tanulmányaikat. A felmérésben résztvevő személyek általános iskolai tanulmányai során megszerzett ukrán nyelvtudásának használhatóságát az *5. ábra* szemlélteti.

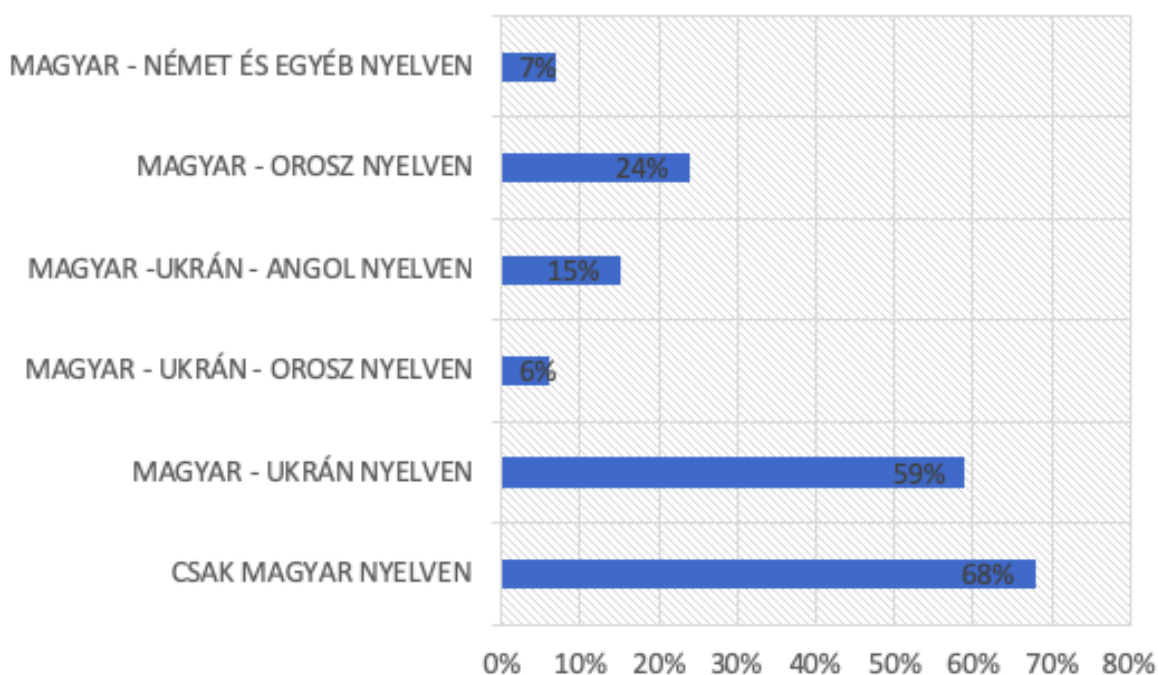

5. ábra. A felmérésben résztvevő személyek általános iskolai tanulmányai során megszerzett ukrán nyelvtudásának használhatósága százalékos megoszlásban

A felmérés tizedik kérdése a válaszadók nyelvtudását mérte fel, melyre a megadott válaszlehetőségek közül többet is be lehetett jelölni. Az adott kérdés így szólt: „*Ön milyen nyelveken beszél?*” – melyre a következő válaszlehetőségek voltak megadva: *magyar nyelven, ukrán nyelven, orosz nyelven, angol nyelven, német nyelven, egyéb nyelven*. Annak függvényében, hogy a válaszadók az adott lehetőségek kiválasztásakor tudatában voltak annak, hogy az adott nyelvet akár csak minimális szinten beszélik, legtöbb esetben mégis megjelölték azt. Ezáltal a következő eredmények születtek meg, melyeket az alábbiak szerint kategorizáltam:

- *Csak magyar nyelven* – 189 fő;
- *Magyar – ukrán nyelven* – 163 fő;
- *Magyar – ukrán – orosz nyelven* – 16 fő;
- *Magyar – ukrán – angol nyelven* – 42 fő;
- *Magyar – orosz nyelven* – 65 fő;
- *Magyar – német és egyéb nyelven* – 20 fő

Ez a szelektálás lehetővé teszi, hogy pontosabban megértsük a válaszadók nyelvtudását és figyelembe vegyük akár a minimális szinten való nyelvismeret tényét is. A válaszok alapján átfogó képet kaphatunk arról, hogy a résztvevők mennyire magabiztosak az egyes nyelvek használatában, melyet a 6. ábra szemléltet.

6. ábra. A felmérésben résztvevő személyek nyelvtudására vonatkozó adatai százalékos megoszlásban

Tapasztalataim szerint Kárpátalján az államnyelv oktatásához nincsenek biztosítva a megfelelő feltételek a kisebbségi iskolákban, ugyanakkor mégis azonos színvonalú ukrán nyelvtudást várnak el mind a magyar, mind az ukrán tannyelvű iskolák tanulóitól, végzőseitől. Véleményem szerint nem lehet elvárni ugyanazt a szintet az ukrán nyelvtudásban azoktól a diákoktól, akiknek az anyanyelve magyar, és az ukrán nyelvet, mint államnyelvet pedig idegennyelvként értelmezik, mint azoktól, akiknek az ukrán az anyanyelvük. Ezt a nyelvtanulással kapcsolatos problémát tárja elénk Beregszászi Anikó, Cserniczkó István és Orosz Ildikó *Nyelv, oktatás, politika* című publikációja a következőképpen: „Az állam tehát – miközben az államnyelv oktatásához nem teremtette meg a feltételeket a nemzetiségi iskolákban – elvileg azonos színvonalú ukrán nyelvtudást vár el a nemzetiségi és az ukrán tannyelvű iskolák végzőseitől, hiszen egyforma felvételi követelményeket állít eléjük ukrán nyelvből. Ez azonban nonszensz. Ugyanakkor az alaptantervben az áll, hogy „Ha az oktatás nyelve megegyezik az államéval, az ukrán nyelv ismeretével szemben támasztott követelményeknek meg kell haladniuk az általánosan kötelező szintet” (vö. Felhívás 1997). Akkor pedig nem világos, hogyan lehet azonos a felvételi követelményrendszer a nemzetiségi és ukrán tannyelvű iskolákban érettségizett tanulók számára.” (Beregszászi, Cserniczkó, Orosz 2001: 96). A téma aktualitását általam

Ön az ukrán nyelvtudását hogyan értékeli? kérdés vizsgálta. Az eredmények a fent említett tényezők hatására, számomra nem meglepő módon a következők lettek:

- *Egyáltalán nem tudok ukránul* – 53 fő;
- *Alapszinten beszélem az ukrán nyelvet* – 83 fő;
- *Középszinten beszélem az ukrán nyelvet* – 91 fő;
- *Felsőfokon beszélem az ukrán nyelvet* – 21 fő;
- *Anyanyelvi szinten tudok ukránul* – 12 fő;
- *Megértem az ukrán nyelvet, de nem beszélem* – 16 fő

A beérkezett válaszok alapján, azok az adatközlők, akik középszinten vagy felsőfokon beszélik az ukrán nyelvet, magasabb szintű oktatásban részesültek és iskolai végzettségüket tekintve szakiskolát, vagy felsőfokú oktatási intézményt végeztek. Ez azzal magyarázható, hogy az ukrán nyelv magasabb szintű ismerete általában összefügg a felsőfokú oktatási szinttel és végzettséggel, mert azokban az oktatási intézményekben nagyobb valószínűséggel több hangsúly van fektetve az államnyelv tanulására, elsajátítására és gyakorlására. A magyar nyelvtudás értékelésével kapcsolatban, az ukrán nyelvtudással ellentétben, kimagaslóan pozitív válaszok érkeztek a kérdőív tizenkettedik kérdésére. Ez az eredmény annak tudható be, hogy a felmérés magyarlakta településeken készült, ezért a magyar nyelv alap- illetve középszintű tudására vonatkozóan egyetlen válasz sem érkezett. A 276 válaszadó közül 267 személy anyanyelvi szinten, 9 pedig felsőfokon beszéli a magyar nyelvet. Egy résztvevő a témával kapcsolatban a következő gondolatot osztotta meg velem: *„Hiába követelik, hogy beszéljem az ukrán nyelvet, ha egyszer nem értem mit beszélnek. Az én falumban még én vagyok itthon és úgy beszélek, ahogy én akarok – magyarul.”*

Az itt élő kisebbségnek számos olyan tényezővel kell szembenéznie, amelyek gyakran megnehezítik a mindennapjaikat még az egyszerű élethelyzetekben is. Ennek számos oka van, ami miatt az ukrán nyelv használata sokszor elengedhetetlen. A 2022-es orosz-ukrán háború kitörése óta ez az elvárás egyre csak fokozódik, ami további feszültségeket okoz a térség nyelvhasználati rangsorolásával kapcsolatban. Az ukrán nyelv előtérbe kerülése a mindennapi életben komoly kihívást jelent a helyi lakosság számára, különösen azoknak, akik nem beszélik anyanyelvi szinten. A nyelvi különbségek miatt a kommunikáció nehézkessé vált az olyan helyzetekben, mint az egészségügyi ellátás, az oktatás vagy akár a hivatalos ügyintézés. Mindezeket túl az ukrán nyelv dominanciája gyakran feszültségeket is generál a kulturális és identitásbeli kérdésekben. Ennek a hatásnak próbál ellenállni a

kárpátaljai magyar kisebbség, mert ellenkező esetben olyan változások is bekövetkezhetnek, amelyek hatással lehetnek és befolyásolhatják a közösség jövőjét nyelvi kérdésekben.

A kérdőív aktuális kérdése egy táblázat tényezőinek értékelésével folytatódik, melyben fontossági sorrendet felállítva rangsorolni kellett a *Magyar, Ukrán és Orosz* nyelveket használatuk gyakorisága alapján: 1. – leggyakrabban használt nyelv, 3. – legritkábban használt nyelv. A válaszok alapján a leggyakoribb sorrendnek a *magyar-ukrán-orosz* nyelvek használata bizonyult, melyet 189 fő jelölt meg, az *ukrán-magyar-orosz* nyelvhasználati sorrendet 12 fő, és további 75 fő jelölte meg a *magyar-orosz-ukrán* nyelvhasználati sorrendet.

Nyelvi és etnikai szerkezetét tekintve Kárpátalja eléggé vegyes lakosságú megyéje Ukrajnának. Lakosságának 12,1 százaléka az összmagyarság (Dupka 2011: 19), melynek 89 százaléka négy járásban (Beregszászi, Nagyszőlősi, Munkácsi, Ungvári) összpontosul. A vegyes nemzetiségű településeken – különösen a falvak tekintetében igaz – az egyes etnikumok tömbökben élnek. Értendő ezalatt, hogy a magyarok, ukránok és romák külön negyedekben vagy utcákban csoportosulnak. Ezek között csak ritkán van némi átjárás (Beregszászi-Cserniczkó-Orosz 2001: 107). A mai napra ezek a korábban mért adatok a magyar lakosságra vonatkozóan jelentős mértékben csökkentek, a belső ukrainai menekültek betelepítése következtében pedig az ukrán lakosság száma egyre bővül, ezért az ukrán nyelv minimális ismerete is nagy segítséget jelenthet az itt élő magyar kisebbségnek. A nyelvi hiányosságok ezen a területen bizonyítottan nehézségekhez vezethetnek és az élet számos területén ütközhet problémába az, aki nem hajlandó legalább látszatát mutatni annak, hogy törekszik az ukrán nyelv tanulására vagy jobbik esetben annak használatára. A helyi lakosok közötti jó kapcsolatok fenntartásához az ukrán nyelv alapvető fontosságú lehet, még akkor is, ha csak alapszinten ismerik. Ez az álláspont mutatkozik meg mind a 276 adatközlő válaszában, akik egyhangúlag egyetértettek abban az állításban, hogy aki Kárpátalján csak magyarul beszél, annak lehetnek nehézségei, illetve nehezen boldogul. Szám szerinti lebontásban ezek az arányos a következők:

- *Könnyen boldogul* – 0 fő;
- *Lehetnek nehézségei* – 169 fő;
- *Nehezen boldogul* – 107 fő

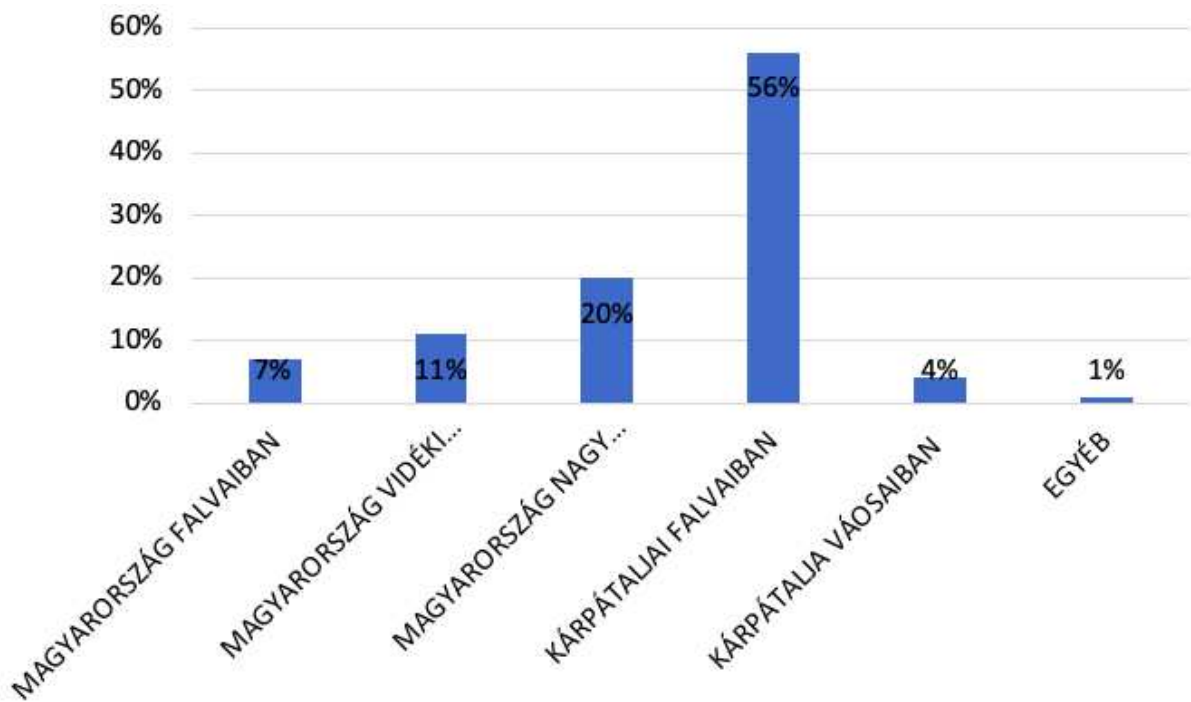
A kérdőív tizenötödik kérdése *Véleménye szerint hol beszélik a legszebben a magyar nyelvet?* Ez a kérdés a címe a nyelvjáráskutató Imre Samu 1963-ban megjelent írásának – ez volt az első olyan magyar próbálkozás, amely megkísérelte megválaszolni, mitől „szép” egy nyelvjárás, s hogy vajon a magyar anyanyelvűek melyik dialektust tartják a legszebbnek.

Imre Samu néhány pontban foglalta össze, hogy szerinte adatközlői mit tartanak „szép beszédnek”. Úgy találta, hogy elsősorban a kiejtésre értik, hogy valaki szépen beszél-e, és a „szép” valamilyen módon a „helyes” szinonimája is volt számukra, a „helyes” pedig a sztenderd írott változata. Volt olyan adatközlő, aki szerint egyenesen a legszebb, ha valaki az írásképet pontosan követve ejti ki a szavakat. (Imre: 1963). Így aztán végül arra a következtetésre jutott, hogy a „szép magyar beszéd” nélkülöz minden nyelvjárásnak érzékelhető jegyet, és ennek megfelelően Sárospatak környékén beszélnek a legszebben – nem meglepő módon, hiszen nagyrészt a Sárospatak környéki változat a sztenderd alapja. (Sándor: 2015).

Bár én csak három település lakóinak válaszait vizsgáltam, de az általam történt felmérések eredményei is hasonló képet mutatnának, melynek eredményeképpen nem konkrétan Sárospatak, de Magyarország nagy városai kerülnek a célkeresztbe, ha figyelmen kívül hagynánk annak a 155 adatközlőnek a válaszát, akik szerint Kárpátalja falvaiban beszélnek a legszebben a magyar nyelvet. A beérkezett válaszok egymáshoz való viszonyításának az arányából következtetve ez az 56 válasz igen magas értéket jelent. Személyek szerinti megoszlásban a felmérés eredménye a következő:

- Magyarország falvaiban – 20 fő;
- Magyarország vidéki városaiban – 31 fő;
- Magyarország nagy városaiban – 56 fő;
- Kárpátalja falvaiban – 155 fő;
- Kárpátalja városaiban – 12 fő

Két személy az Egyéb válaszlehetőséggel élve azt válaszolta, hogy ők nem tudják, hol beszélnek a legszebben a magyar nyelvet. Az adatközlők véleményezését a magyar nyelv szép beszélésével kapcsolatban a 7. ábrán közlöm százalékos megoszlásban.

7. ábra. Az adatközlők véleményezése a magyar nyelv szép beszélésével kapcsolatban
százalékos megoszlásban

A hétköznapi emberek, de gyakran a nyelvészek is hajlamosak úgy gondolni a nyelvre, mint egy objektumra, amely mindentől függetlenül létezik. (Nyelv és tudomány: 2011). Valójában a nyelv az emberi viselkedés egy formája, az emberi kommunikáció alapvető eszköze. Azonban minden ember nyelvi viselkedése különböző, így amikor a nyelvről beszélünk, valójában az egyedi nyelvi szokások közös jellemzőit és különbségeit próbáljuk megérteni. Ezért természetes, hogy az egymás közelében élő emberek, például Kárpátalján, nyelvi viselkedésükben, szóhasználatukban és beszédstílusukban különbségeket mutatnak a magyarországi beszédmódtól.

Az állítás alátámasztására szolgálnak a kérdőív tizenhatodik kérdésére kapott válaszok, melyek szerint 229 személy ismer olyan szavakat és fordulatokat, amelyeket Kárpátalján másképp használnak, mint Magyarországon, ellentétben azzal a 47 adatközlővel, akik nem ismernek ilyeneket. Ez azt jelzi, hogy a nyelvi szokások és a szóhasználat különbségei jelen vannak az adatközlők életében. Ezt az állítást néhány olyan személy által megadott példával prezentálom, melyek legtöbbször fordultak elő a beérkezett válaszokban: *balkon – erkély (27 fő); bulacska – zsömlé (23 fő); blóder – sütő (18 fő); pricep / utánfutó - pótkocsi (25 fő); tupik – zsákutca (6 fő); lóca- pad (21 fő); murok / murkó – sárgarépa (29 fő); topán – papucs (13 fő); sifony – ruhásszekrény (8 fő); kokas – kakas (12 fő); palacsintavas – serpenyő (12 fő); villonyfa – pózna (5 fő); villanylámpa – elemlámpa (8 fő); számóca – eper (8 fő); málé*

/ *tengeri – kukorica (28 fő); furik – talicska (12 fő); rétolya – létra (15 fő); műtrágyázni – sózni (3); kása – rizs (7 fő); bagázs – csomagtartó (23 fő); sifer – hullámpala (12 fő); pokróc – pléd (7 fő); csóka – holló (4 fő); minek – miért (13 fő); spór – tűzhely (21 fő); spájz – kamra (13 fő); vót – volt (34 fő); lú – ló (15 fő); vider – vödör (14 fő); csonyár / csonár – csalán (12 fő); porond – murva / sóder (4 fő); szolyárka – gázolaj (6 fő); paszuly – bab (26 fő); grecska – hajdina (23 fő); lapcsinka / kugli / kremzliki – krumplipalacsinta / tócsni (14 fő); griz – búzadara (17 fő); sánc – árok (15 fő); pulya – gyerek (27 fő); tumbocska – éjjeli szekrény (13 fő); bánka – üveg (13 fő); kröska – fedő (11 fő); druzsba – láncfűrész (21 fő); biztostű – brosstű (15 fő); tornác – terasz (9 fő); surolni – felmosni (24 fő); csekk – számla (13 fő); fazik – fazék (9 fő); paszport – személyigazolvány (12 fő); szesztra – nővér (8 fő); povorot – irányjelző (35 fő); szosziszki – virsli (17 fő); szok – gyümölcsle (12 fő); pelmenyi – húsosderelye (17 fő); levonó – matrica (8 fő); bezárni az ajtót – becsukni az ajtót (5 fő); bádóg – bögre (11 fő); findzsa – csésze (13 fő); add ide nekem – add oda nekem (2 fő); felömlés – kiütés (3 fő); kendő – törölköző (3 fő); bordácski – kesztyűtartó (14 fő); konyhakendő – konyharuha (5 fő); mag – szoty (5 fő); szeg – szög (7 fő); szprávká – igazolás (13 fő); lavor – tál (17 fő); kroszovki – sportcipő (3 fő); nyögő / pucuka – sztrapacska (12 fő); nyújtófa – sodrófa (19 fő); ugorka – uborka (23 fő); kű – kő (19 fő); villanykörte – égő (14 fő); máma – ma (17 fő); hónap – holnap (13 fő).*

Egy nyelv csak akkor marad fenn, ha használják. Az olyan kisebbségi szituációkban azonban, amilyen a kárpátaljai magyaroké, nem is olyan egyszerű használni azt a nyelvet, amelyet fenn szeretne tartani a közösség. A kisebbségiek ugyanis nagyon gyakran olyan környezetben élnek, ahol nem csak egy, hanem több nyelv használatos. Így például a mai Kárpátalja területén számos nemzetiség képviselői élnek egymás mellett (sok településen együtt is), és ezek a közösségek különböző nyelveket használnak. (Cserniczkó 2010: 35) Ennek az többnemzetiségű népcsoportnak az évtizedeken át tartó együttélése bizonyíthatóan hatással van a kárpátaljai magyar nyelvre. Attól függetlenül, hogy az emberek többsége tisztában van beszédhibáival, azonosul azzal, hogy nyelvjárásban beszél, legtöbbször mégis úgy tartják, hogy a magyar nyelvet a kárpátaljai magyarok beszélik a legszebben, legérthetőbben.

A verbőci, feketepataki és salánki lakosok eképpen vélekednek a kárpátaljai magyarok beszédéről: „A kárpátaljai magyarok, ha tájszóval is, de igen szépen beszélnek”, „Ez az igazi magyar beszéd!”, „Választékosan beszélnek, ízes és gazdag”, „Azonnal érthető, helyes és alapos”, „Vegyes beszédűek, helyenként településekre vonatkozó tájszóval”, „A

kárpátaljai magyarok beszéde kedves, szép tájszólást használnak, nem zavaró hallgatni”, „Mivel Kárpátalja soknemzetiségű, ez a beszédében is észrevehető, főleg azokéban, akik áttelepültek Magyarországra”, „A kárpátaljai magyarok beszédére jellemző a más nyelvekből származó szavak kölcsönátvitele”, „Mivel több nemzetiség él egymás mellett, ezért az itteni magyarok beszédében sok a jövevényszó”, „Többnyire helyesen beszélnek, választékosan”, „Egyszerű, szép és érthető, szépen fejezik ki magukat”, „A falvakban elég tájszólásos!”, „Egyedi és egyben különleges. Kicsit tájszólásos, de érthető”, „Erősen mondjuk a -t meg az -ó betűket”, „Szép és páratlan”, „Nagyon szépen és helyesen beszélnek a kárpátaljai magyarok”, „Megőrizték a magyar nyelv szépségét, nem használnak annyi angol jövevényszavakat, mint az anyaországiak”, „Igazán érdekes. Telis-tele olyan díszekkel, mint a tájszólás, a jövevényszavak, a különböző szóhasználat. És a legkülönlegesebb, hogy bármit mondjatok, a másik kárpátaljai magyar biztosan megérti. Külön kiemelendő, hogy habár próbáljuk a köznyelvet pontosan beszélni, nem felejtjük el gyökereinket megpróbálva megőrizni azt a beszédstílust ami csak a kárpátaljaiaknak van!”, „A kárpátaljai magyar emberek többsége nyelvjárásban beszél, használj nyelvjárási kifejezéseket és kölcsönszavakat.”, „Nem sokban különbözik a magyarországitól, talán kevesebb idegen eredetű szót használunk viszont nem szép a kiejtés”, „Szép, ízes tájszólás, szlávós ráhatás jellemzi.”, „Attól függ hol élnek, de a magyar falvakban szépen beszélnek a magyar nyelvet”, „Ízes, népies, a régi Beregi vármegyére jellemző hosszú ó (au).”, „Választékos, nyelvjárási szavakban gazdag, színes, érdekes.”, „Szép, változatos és egyedi. Az egyediségét az adja, hogy néhány szavaink több nyelvből származnak, így mások számára nem mindig érthetőek, akik nem itt születtek.”, „Alapjában véve őrzi a helyi sajátosságokat, néhol előfordul tájszólás, máshol jövevényszavak.”, „Szerintem szép, kellemes, mert a miénk. Természetesen ahogy tájegységenként változó a nyelvhasználat, itt is különbözik, akár településenként.”, „A soknemzetiségű Kárpátalja egymással való békés együttélésének bizonyítéka a nyelvhasználatban fellelhető idegen szavak”, „Legközelebb áll a magyar irodalmi nyelvhez”, „A magyar nyelv néhány dialektusát beszélnek egy-egy területen, de hivatalos közegben ugyanúgy a standard nyelven szólalnak meg. Kárpátalján inkább magyar ukrán szavakkal terjedt el a beszéd. De ez számomra olyan, mint egy szájhagyomány és tetszik. Teljes mértékben megfelel a kommunikációs céloknak”, „Ékesen beszélnek, s nyelvhasználatukat csak színesítik a nyelvjárási elemek. Jócskán meg van fűszerezve a szláv nyelvekből eredő, magyarosított szavakkal, de szerintem a szavak, magánhangzók kiejtése szebben megmaradt, mint például a magyarországi városiak nyelvhasználatában (pl. jó - jo)”.

A kérdőív tizenkilencedik kérdése azt vizsgálta, hogy 30-40 év múlva melyik nyelvet fogják leginkább használni a válaszadók szerint lakóhelyükön. A válaszadóknak három lehetőség közül kellett választaniuk: *Magyar, Ukrán és Egyéb*. Az eredmények alapján 179 fő úgy gondolta, hogy a lakóhelyén 30-40 év múlva a leggyakoribb nyelv a magyar lesz, 76 fő szerint az ukrán, míg további 21 fő az *Egyéb* lehetőséget választotta, akik nem voltak biztosak vagy nem kívánták megválaszolni ezt a kérdést. Az adatközlők által megadott válaszok alapján azt látjuk, hogy a magyar nyelv elsősorban többségben van a válaszadók körében, ami azt jelzi, hogy a válaszadók többsége úgy véli, hogy a jövőben is a magyar nyelv lesz a legelterjedtebb a lakóhelyükön. Az ukrán nyelv használata is jelentős számú választ kapott, ami arra utal, hogy az ukrán nyelvnek is fontos szerepe lehet a következő években. A kisebb, *Egyéb* kategóriába tartozó válaszadók esetében pedig érdemes lehet további elemzéseket végezni annak érdekében, hogy megértsük azokat a tényezőket, amelyek befolyásolhatják a nyelvi változásokat a jövőben.

A kérdőív huszadik kérdése azt vizsgálja, hogy az orosz-ukrán háborúnak van-e hatása a kárpátaljai magyar lakosság nyelvhasználatára? A válaszadóknak az *Igen* vagy a *Nem* lehetőségek közül kellett választaniuk a kérdéssel kapcsolatban, melyre elsősorban többséggel, 231 fő az *Igen*, 45 fő pedig a *Nem* választ jelölte meg. Ez azt jelenti, hogy a kárpátaljai lakosság nagy része úgy véli, hogy az orosz-ukrán háborúnak hatása van a nyelvhasználatukra.

Az "igen" választ adók meg is indokolták a háború nyelvi hatásait, melyek zöme erősen nemzetpolitikai szálakat feszeget. Ezeket a válaszokat az alábbi négy csoportba kategorizáltam:

- **Nyelvi asszimiláció:** A válaszadók egy része úgy érzi, hogy az orosz-ukrán konfliktus nyomán fokozódik a nyelvi asszimiláció, azaz az ukrán nyelv dominanciája erősödik, ami nyomás alá helyezi a magyar nyelvhasználatot: „*A hivatalokban azoktól az idős emberektől is megkövetelik, hogy ukrán nyelven kommunikáljanak, akik az iskolában nem is tanulták az ukrán nyelvet.*”, „*Több helyen követelik az ukrán nyelv használatát. A magyar nyelv még jobban el lett nyomva, mint bármikor eddig volt*”, „*Mivel sok belső ukrainai áttelepült Kárpátaljára, a kárpátaljai magyarok meg Magyarországra, veszélyben érzem magam a magyar nyelv használatakor. Egyre több helyen kell csak ukránul beszélni.*”, „*Egyre több ukrán ajkú lakosok vesznek házat magyar lakta településeken, így ez kihatással lesz a jövőben a települések nyelvhasználatára.*”, „*A háború következtében rengeteg ember érkezik Kárpátaljára belső Ukrajnából, akik*

beilleszkednek a falvakba/városokba, és holott sokukkal probléma egyáltalán nincs, ők maguk nem hajlamosak a magyar nyelv tanulására, így nekünk - akik mindig is alkalmazkodóbbak voltunk - kell alkalmazkodnunk hozzájuk. Ezáltal több szó átépül egyik nyelvből a másikba. Példának okáért a már eddig is használt pavarat, szok, misálka, tombocska”, „Kevesen maradtunk és gyorsabban beolvadunk kényszerűségből”, „Úgy gondolom, hogy akár falunkban is jobban elterjed az ukrán nyelv annak ellenére, hogy magyar lakosságú faluban élek.”, „Mivel a háború miatt a magyarság nagy része kitelepült, így nem sokan maradtak itthon. A kisebbség még kisebb lett, az ukránok még többen vannak, mivel a fentről letelepült Ukránokkal is többen vannak Kárpátalján. Ha a magyarság nem tér haza, márpedig erre sok esély van, mégjobban kileszünk közösítve, hogy már az utcán sem lesz szabad megszólalni.”

- **Identitás erősödése:** Sokan azt vallják, hogy a háború hatására erősödik az ukrán nemzeti identitás és ez befolyásolja a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatát is. A nyelvi identitás erősítése része az ukrán nyelv preferálásának: *„Sokan elvándoroltak és rengeteg ukrán érkezett Kárpátaljára.”*, *„Sok lett az ukrán ember és nagyon kevés a magyar”*, *„A háború miatt egyre több itt az ukrán ember”*, *„Az idősebb korosztály, akik a szovjet szférában fejezték be a magyar iskolát, orosz nyelvet használnak, mivel azt tanulták anno az iskolákban. Amióta háborús helyzet van Ukrajnában sokszor atrocitások áldozatai amiatt mert oroszul és nem ukránul szólnak meg”*, *„A sok ukrán anyanyelvű, a háború elől menedéket kereső ember az államnyelv miatt nem magyarul fog megtanulni, hanem nekünk kell jobban alkalmazkodnunk, ha meg szeretnénk magunkat értetni.”*
- **Propaganda hatása:** A válaszadók egy része szerint az orosz-ukrán konfliktus kihat a média tartalmára és a propaganda által erősítik az ukrán nyelv használatát, ami további nyomást gyakorol a magyar nyelv megőrzésére: *„Hivatalokban, iskolákban inkább az ukrán nyelv használatát kérik, a társalgáshoz, az ügyintézéshez!”*, *„A háború miatt kezdik kiszorítani egyre több hivatalban a magyar nyelv használatát, korlátozzák azt.”*
- **Nyelvi politikai intézkedések:** Az ukrán állam számos intézkedést hozott a nyelvi politika terén az orosz-ukrán konfliktus hatására, amelyek közvetetten érintik a kárpátaljai magyarokat is. A nyelvi törvények szigorítása és az ukrán nyelv előtérbe helyezése ezek közé tartozik, melyeknek hatására a családok nagy számban külföldre költöznek: *„Ha magyar vagy, nagyon nehéz beilleszkedni egy munkahelyre.”*

„Egyszer megszólítottak, hogy ukrán kenyeret eszek, ezért beszéljek ukránul.”, „Magyar ajkú családok a jelenlegi helyzet miatt távozni kényszerülnek a családi fészekből, választva Magyarországot (vagy más külföldi országot). Nagy többség, aki beiskoláztatta a gyerekét és munkahelyet is sikerült találni, azoknak a családoknak nagy százaléka már nem jön vissza.”, „Leginkább azért, mert ukránosítani akarnak mindent, alig lehet meg szólalni a háború óta magyarul.”, „Úgy gondolom, hogy a magyarok beszéde a háború miatt semmiben sem változott. A háború inkább a lakosság etnikai összetételére van hatással: egyre kevesebb magyar van Kárpátalján, a magyar falvakba egyre több ukrán települ be.”, „Nagyon sokan elmentek. Nincs elég gyerek, megszűnik az iskola. Marad az ukrán iskola...”, „Olyan szempontból, hogy az orosz-ukrán háború kitörése óta az emberek ritkábban vagy egyáltalán nem használják az orosz nyelvet. A többség az ukrán nyelv használatát részesíti előnyben. Egyébként az orosz nyelv használata azóta be is van tiltva.”, „Egyre több magyar anyanyelvű hagyja el otthonát, választja az anyaországot vagy más EU-s tagállamot, mert nem bírják el a családok a kettészakított életvitelt. Ezzel egyidejűleg sok ukrán anyanyelvű személy települ le Kárpátalján.”

Ezen érvek alapján látható, hogy az orosz-ukrán háborúnak komoly hatása van a kárpátaljai magyar lakosság nyelvhasználatára, amely szorosan kapcsolódik a nemzeti identitás és a politikai folyamatokhoz.

A nyelvjárás fogalmát sokáig csupán területi elkülönülése alapján határozták meg. A 2001-ben megjelent egyetemi tankönyv viszont ennél jóval részletesebben fogalmazza meg, mit nevezünk nyelvjárásnak: (Dudics – Gazdag 2020: 24) „Egy adott nyelv többi nyelvváltozattól rendszerszerűen, azaz meghatározott szabályok szerint többé-kevésbé s valamennyi szinten eltérő nyelvváltozat, amely területileg kötött, elsősorban szóbeli közlésre szánt és mindenekelőtt a mindennapi életterületeket átfogó beszédmód, amelyet általában a falvakban felnőtt és ott lakó, a hozzá legalábbis semleges viszonyuló emberek elsődleges nyelvváltozatukként, spontán módon használnak a számukra természetes, mindennapos, informális-familiáris beszédhelyzetekben, s elsősorban az egymás közötti kommunikációban” (Kiss 2001: 36). A magyar nyelvjárások kialakulása és változása több évszázados folyamat eredménye. Bár a 19. században határozták meg őket, a 20. század során több alkalommal módosultak és pontosításra kerültek. Gyakran vagyunk hajlamosak azt hinni, hogy a nyelvjárások határai és jellemzői állandóak az időben, pedig valójában folyamatosan változnak. Az évek során ezek az elhatárolások és jellegzetességek mindig átrendeződtek: voltak időszakok, amikor a nyelvjárások elaprózódtak, több, egymástól

távolabb álló változat alakult ki, míg máskor összefonódtak, egységesültek. Néhány régi nyelvjárás teljesen eltűnt, máshol pedig újak keletkeztek. Az általam vizsgált településeken még él a nyelvjárás, a lakosság pozitívan áll hozzá és használja, mint aktív kommunikációs eszközt. A nyelvjárás jelenlétét a felmért településeken 219 válaszadó erősítette meg, míg 57 személy cáfolta. Azok a személyek, akik tudatában vannak a nyelvjárás jelenlétével, a huszonnegyedik kérdésre válaszolva példákkal támasztották alá állításukat, melyeket településekre lebontva közlök:

- **Verbőc:** „*Nem is annyira szavakban, hanem annak ragozásában tér el az irodalmi beszédől, például: suksükölés (lássuk használata a látjuk helyett kijelentő mondatban), és a 't' betű megnyomása, vagy kitalált rag, hogy még több 't' betűt használjunk (pl.: banántot)*”, „*Pocsonya-pocsolya, rétoyalábtó-létra-kétlábú-lajtorja, sánc-árok, eper-szamóca, csirisznye-cseresznye, miggy-meggy, verib-veréb, gumicsizma-gumicsizma, muftakuplung, tellázi-polc, kredenc-üveges konyhaszekrény rész, tengeri-málékukorica, krumpli-pityóka-burgonya, létra-lajtorja, keszkenő-kendő, garádics-lépcső, vider-vödör, talicska-targonca-furik, kosár-kas*”, „*Rétojalétra, vider-vedér, fazik-fazok, földet járatni-sarabolni, misálka-betonkeverő, tejfel, rekesz-tárolásra elhatárolt hely, krumpli-kolompér*”
- **Feketepatak:** „*A hétfőt van, ahol hetfünek mondják.*”, „*Nálunk például -val, -vel végződéssel beszélnek, főleg az idősebbek: pl. testvéremvel, páromval, kanálval*”, „*Nékem, tengeri-málékukorica, hetfü, csötörtök, árok-sánc, góré-málékas, krumpli, hokedli-szék, bicikli, precep-pótkocsi, rétojalétra*”, „*Hozik-idehossa, sánc-árok, furik-targonca-talicska, tengeri, rétoyalétra-lajtorja, krumpli-kolompér, kendő-keszkenő, puja-gyerek, tornác-terasz, tyuk-tik, téve-tévé, mán-már*”, „*Például nálunk Patakon „e” betűsen beszélnek, Verbőcön „é” betűsen, Salánkon meg „i” betűsen.*”, „*A szomszéd településen (Salánkon) a fürdés helyett firidni szót használják.*”, „*Néhány zöldség megnevezése, amelyek használata Beregvidéken és Nagyszőlős környékén különböznek: burgonya, sárgarépa, járművek megnevezése pl. autó/kocsi/taxi*”,
- **Salánk:** „*Verbőcön kanál - Salánkon kana.*”, „*Kanálval, szíp, tokány (puliszka), kugli (lapcsinka), misálka (betonkeverő), földet járatni (sarabolni)*”, „*Vonatva' buszva', kézve', kanálva' (Salánkon és Patakon még sokan használják, főleg az idősebbek vonatva(l), buszva(l), késve(l), kanálval,*

(Patakon és Salánkon is használják, főleg az idősebbek), árok/sánc, kenyér/kenyír, megy/mégy, vödör/veder/vider”, „A szomszéd település Sárosoroszi, ezért néhány különbség van, pl, ami nálunk árok, náluk sánc, mi földet járatunk, ők sarabolnak.”, „Kugli, kanáva, villáva esznek Salánkon.”

Tehát nyelvjárásoknak azon változatokat nevezzük, melyeket területileg, földrajzilag tudunk meghatározni. De egy nyelv beszélői (tehát a nyelvi szempontból hasonlóan viselkedők) is alkotnak olyan csoportokat, melyeken belül sokkal inkább hasonlóan használják a nyelvet, mint az adott csoporton kívüliek. Ezek a csoportok különböző szempontok alapján állíthatóak fel, pl. a beszélők műveltsége, szakmája, kora stb. alapján, és természetesen ezek a csoportok metszik is egymást, egy-egy egyén több csoportba is tartozhat. (Kálmán: 2011)

Azt is megkérdeztem adatközlőimtől, volt-e már olyan eset, amikor az adatközlőt nyelvjárási beszéde miatt javították ki. Ez a vizsgálat lehetővé teszi számunkra, hogy betekintést nyerjünk abba, milyen gyakoriak a nyelvi javítások az adatközlők körében és hogy ez mennyiben függ a korcsoporttól. A látszólagos idő-vizsgálat segítségével feltérképezhetjük a nyelvjárási beszéd elfogadottságát és megítélését a közösségben, valamint érzékelhetjük az esetleges változásokat a nyelvi normák és előírások terén. A válaszokat különböző korcsoportokra bontottam, majd összehasonlítottam az eredményeket az alábbi táblázat szerint:

Korosztály	Igen (kijavították)	Nem (nem javították ki)
18 – 30 éves	2 fő	29 fő
30 – 45 éves	34 fő	109 fő
45 – 60 éves	39 fő	21 fő
60 – ... éves	34 fő	8 fő
Összesen:	109 fő	167 fő

1. táblázat. Az adatközlők nyelvjárási beszédének kijavítására vonatkozó eredményei (saját szerkesztés)

A végeredmény alapján megállapítható, hogy a válaszadók többségét (167 fő) nem korigálták nyelvjárási beszéde miatt, azzal a 109 fővel szemben, akiket már igen. A

látszólagosidő-vizsgálat alapján egyértelműen kimutatható, hogy a fiatal- és középkorosztály, azaz a 18-45 évesek nagy része - 138 fő - inkább a sztenderd nyelv használatát részesíti előnyben a nyelvjárással szemben. Törekednek arra, hogy a legtöbb helyzetben a megfelelő és elfogadott beszédformát alkalmazzák, ezáltal alkotva azt a többséget, akiket még nem javítottak ki.

Az idősebb korosztályt, a 45 év felettiak többségét - 73 fő - már javították ki nyelvjárási beszédük miatt. Ez arra enged következtetni, hogy az ő életükben a nyelvjárási erősebben jelen van és figyelmen kívül hagyják a sztenderd nyelv használatát. Tendenciájuk az otthoni közösség elfogadott beszédmódjának megtartása, mely által figyelmen kívül hagyják a szélesebb körű nyelvi normákat, hisz lakóhelyükön ez az elfogadott beszédforma, amin semmilyen élethelyzetben nem kívánnak módosítani, még akkor sem, ha kijavítják őket.

Az alábbiakban ismertetem azokat a válaszokat, melyeket az adatközlők adtak arra vonatkozóan, hogy mikor javították ki őket nyelvjárási beszédük miatt. Legtöbb esetben ezen korrekciók Magyarország területén történtek: *„Magyarországon szoktak kijavítani a ragozás és a betűk kiejtése miatt”, „Nem kimondottan kijavították a tájszóval mondott szót, inkább nevettek”, „A mejek szót javították ki megyekre, a vidert pedig vödörre”, „A kiejtésemet, hogy én azt mondom, hogy vótam, bót, nem pedig voltam vagy bolt”, „A szódavíz gázos víznek mondtam”, „A kiejtésem miatt. Az ó betűre azt mondták, hogy o betű, én meg au-nak ejtem. Jó helyett azt mondták, hogy jo a helyes (hosszú o)”, „Tudok adni kopeket – hölgyem, azt aprópénznek hívjuk”, „Például mi úgy mondjuk, hogy busszal, kanállal, és ezt szokták kijavítani, hogy busszal vagy kanállal, ne mondjam a szó végén azt, hogy -val”, „Mikor azt mondtam, hogy kimosom a hajam, kijavították, hogy megmosom a hajam”, „Magyarországon az egyetemi éveim alatt pestiek többször kijavították, esetleg gúnyosan humorosnak találták a kárpátaljai tájszóhasználatom. Ezért próbálom minél jobban kiküszöbölni”, „Hogy az alma nem lepottyan, hanem leesik a fáról”, „Biciklivel jöttem – kerékpárral érkeztem”, „A járólappal helyett csempe szót használtam”, „Nem surulni, hanem felmosni”, „Tejfelt javították tejföldre.”, „Magyarországon azt mondtam egy gyereknek, hogy huzakodjon át, és nem értette, majd a kolléganő megkérdezte mit szeretnék???? Ja váltson cipőt!”, „Megmosom a fogam- megyek fogat mosni”, „Bagázst mondtam és kijavították csomagtartóra”, „Már többször is megszóltak az ó betű használata miatt Magyarországon”, „Az ó betű ejtését! Magyarországon nem értették, mit akarok mondani, amikor azt mondtam óra, mert nem úgy ejtettem, hogy ora”, „A főiskola legelső félévében egy, a falumról szóló órai prezentáció közben azt találtam mondani, hogy láthassuk a köznyelvi láthatjuk helyett. Az informatika tanár pedig visszakérdezett, hogy mit*

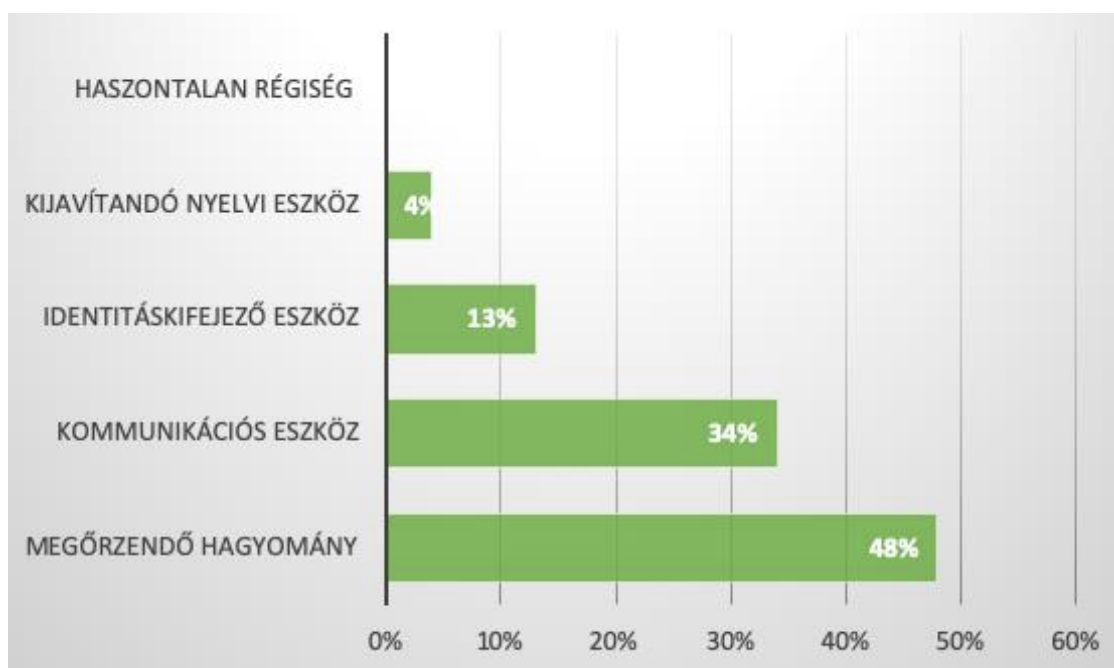
csinálhatunk Én megismételtem a mondatot ugyanúgy, mert nem értettem, hogy mi a gond. Még vagy kétszer ugyanígy visszakérdezett, amikor már nagyon kínosan éreztem magam, mert nem értettem, hogy mi a gond. Mire gúnyosan megjegyezte, hogy az nem láthassuk, hanem láthatjuk;”, „Vasútállomást mondtam és kijavították, hogy az pályaudvar”, „Nálam legtöbbször ezeket a szavakat javították ki: rulla- róla, tülle-tőle”, „Nem értették a szó jelentését”, „Kendőnek hívtam a törölközőt”, „-val, -vel hasonulás miatt javítottak ki”, „Ha ki is javítottak, nem helyesbítés céljából, hanem a szó jelentésének pontosítása érdekében”, „Az ablaktőc szót javították párkányra”, „Gyerekkoromban kijavították a szavak helyes kiejtését, pl. pinz, szíp”, „Azt mondtam tejfel, mire azt válaszolták, hogy nem jól mondom, mert az tejföl”, „Az erőteljes T betűimet. Leginkább, ha a szó végén szerepel”, „Már többször is kijavították az általam használt tájszólásokból vagy régebbi népies kifejezésekből használt szavakat”, „A kenyérvégét farának neveztem”, „Ha valami sótlan, az nálunk sajttalan”, „Taliczka helyett furikot, vagy tacsját mondtam”, „Kárpátalján ezt mondjuk -jó volna-, Magyarországon mindig kijavítanak, hogy -jó lenne”, „Budapesten sok helyen dolgoztam már, leginkább konyhán. Itt általában a zöldségeket javították ki nálam, ilyen pld a: tengeri/kukorica, krumpli/burgonya, paszuly/bab stb.”.

A kutatás során fontosnak tartottam annak vizsgálatát is, hogy az emberek milyen értéket tulajdonítanak a nyelvjárási beszédnek. Erre a kérdésre a kérdőív huszonhetedik kérdésének válaszaiból kaptam teljeskörű képet. Az adatközlők válaszaiból kiderült, hogy a legtöbben (133 fő) úgy gondolják, hogy a nyelvjárást *Megőrzendő hagyománynak* tartják, 95 fő szerint pedig *Kommunikációs eszköz*. 36 fő az *Identitáskifejező eszköz* jelentőségét hangsúlyozza, míg 12 fő szerint a nyelvjárási beszéd *Kijavítandó nyelvi eszköz*. A *Haszontalan régiség* válaszlehetőséget egyik adatközlő sem választotta. A fiatal és idősebb generáció válaszait összevetve, látszólagosidő-vizsgálatot alkalmazva, kiderült, hogy a többség, 12 fő kivételével, mindkét korosztály fontosnak tartja a nyelvjárási beszédet és annak megőrzését. Az alábbi táblázatban részletezem a válaszokat korosztályok szerinti bontásban:

Korosztály	Megőrzendő hagyomány	Kommunikációs eszköz	Identitáskifejező eszköz	Kijavítandó nyelvi eszköz	Haszontalan régiség
18 – 30 éves	7 fő	12 fő	5 fő	7 fő	-
30 – 45 éves	72 fő	57 fő	11 fő	3 fő	-
45 – 60 éves	25 fő	18 fő	15 fő	2 fő	-
60 – ... éves	29 fő	8 fő	5 fő	-	-
Összesen:	133 fő	95 fő	36 fő	12 fő	0 fő

2. táblázat. A nyelvjárási beszéd fontossága korosztályok szerinti bontásban
(saját szerkesztés)

Az adatközlők vélekedését a nyelvjárási beszédről százalékos megoszlásban a 8. ábrán szemléltetem:

8. ábra. Az adatközlők vélekedése a nyelvjárási beszédről százalékos megoszlásban

Mint az az előző kérdés válaszaiból kiderült, a nyelvjárási beszéddel kapcsolatban a válaszadók, 12 fő kivételével, mind pozitívan nyilatkoztak és elsöprő többséggel állították, hogy a nyelvjárási beszéd megőrzendő hagyomány, ezzel azt állítva, hogy annak használata nem zavaró számukra, hanem pont ellenkezőleg, fontos és fenntartandó nyelvi eszköz. Hogy ez az állítás még nagyobb valóságalapot nyerjen, még mélyebb kutatást végeztem azzal a

szándékkal, hogy korosztályok szerint is vizsgálhassam, létezik-e mégis olyan élethelyzet, amikor a válaszadók zavarónak és elfogadhatatlannak tartják a nyelvjárási beszédformát az általam felsorolt helyeken. Legfőképpen azoknak a válaszaira voltam kíváncsi, akik az előző kérdést megválaszolva fontosnak tartották a nyelvjárás megőrzését és fenntartását. Ennek a kiderítése egy táblázat tényezőinek értékelésén alapult, melyben fontossági sorrendet felállítva, 1-től 5-ig kellett értékelni azt az állítást, hogy zavarónak vagy elfogadhatatlannak tartja a válaszadó a nyelvjárási beszédet az általam felsorolt helyeken, ahol az 1 – *egyáltalán nem tartom zavarónak*, az 5 – *nagyon zavaró, elfogadhatatlannak tartom* válaszokat jelentette. A beérkezett válaszokat korosztályok szerint lebontva és azokat egymással összevetve tanulmányoztam, mellyel azt szerettem volna kideríteni, hogy valóban megcáfolhatatlan az az állítás, mely szerint a válaszadók többségét az általam felsorolt helyeken nem zavarja a nyelvjárási beszéd használata, vagy ha mégis, akkor milyen mértékben? Az általam felsorolt helyek a következők voltak: *otthon, családi körben; iskolában, szünetben; iskolában, tanórán; nyilvános, közéleti beszédben; hivatalban; baráti körben; az interneten, közösségi oldalakon, nyilvános bejegyzésben*. A beérkezett válaszokat, összesítve 1-től 5-ös skálaérték lebontásban, a 3. táblázatban szemléltetem:

Helyek	1	2	3	4	5	Összesen
Otthon, családi körben	247	14	8	4	3	276
Iskolában, szüneten	187	43	32	7	7	276
Iskolában, tanórán	121	42	58	30	25	276
Nyilvános, közéleti beszédben	129	37	50	28	32	276
Hivatalban	83	30	48	37	78	276
Baráti körben	222	21	22	9	2	276
Az interneten, közösségi oldalakon, nyilvános bejegyzésben	128	28	59	31	30	276

3. táblázat. A nyelvjárási beszéd használatának elfogadására vonatkozó felmérés
(saját szerkesztés)

Minden korosztály választát összesítve, egyértelműen kimutatható az az eredmény, hogy a nyelvjárás használata a legtöbb válaszadót nem zavarja és egyes válaszoknál igen magas arányban vezet azokéval szemben, akiket annak a használata a felsorolt helyeken igen. Ahhoz, hogy az adatokat életkor szerint össze tudjam hasonlítani, a beérkezett válaszokat

korosztályokra lebontva is feldolgoztam. A kapott eredményt az alábbi táblázatban szemléltetem:

Helyek	1				2				3				4				5				Összesen
	Korosztály				Korosztály				Korosztály				Korosztály				Korosztály				
	18-30	30-45	45-60	60-...	18-30	30-45	45-60	60-...	18-30	30-45	45-60	60-...	18-30	30-45	45-60	60-...	18-30	30-45	45-60	60-...	
Otthon, családi körben	16	133	56	42	8	4	2	-	2	4	2	-	2	2	-	-	3	-	-	-	276
Iskolában, szüneten	21	88	42	36	6	29	6	2	3	19	6	4	1	3	3	-	-	4	3	-	276
Iskolában, tanórán	4	80	21	16	4	7	12	19	7	26	20	5	7	18	4	1	9	12	3	1	276
Nyilvános, közéleti beszédben	3	62	36	28	4	16	8	9	8	31	9	2	7	16	3	2	9	18	4	1	276
Hivatalban	-	45	17	21	-	2	15	13	2	30	15	1	4	26	4	3	25	40	9	4	276
Baráti körben	22	122	42	36	3	6	8	4	4	8	8	2	2	6	1	-	-	1	1	-	276
Az interneten, közösségi oldalakon, nyilvános bejegyzésben	13	72	11	32	9	9	6	4	4	32	20	3	1	14	15	1	4	16	8	2	276

4. táblázat. Az adatközlők véleménye a nyelvjárás használatáról különböző helyzetekben, korosztályokra bontva (saját szerkesztés)

A látszólagosidő-vizsgálat során egyértelműen kimutathatóak a korosztályok közötti hasonlóságok és különbségek. Minden tényezőt számításba véve pedig az az eredmény született, hogy a vegyes válaszok ellenére a többség a nyelvjárás mellett tette le a voksát és nem érzi zavarónak annak használatát a felsorolt helyeken.

A kérdőív utolsó kérdésében arra kapunk választ, hogy az adatközlők egy táblázatban, ötös skálán pontozva hogyan értékelik és mennyire értenek egyet az alábbi 8 állítással: *Ma már kevesen beszélnek nyelvjárásban (tájszólással); A pedagógus feladata, hogy a tanulókkal elsajátíttassa a köznyelvet; A nyelvjárás az eredeti, romlatlan nyelvváltozat; Jó, ha beszélünk valamilyen nyelvjárást, de ismernünk kell a köznyelvet is; A nyelvjárásban beszélő ember műveletlen; Vannak helyzetek, amikor csak a köznyelvet kell használni; A nyelvjárás értékeire is fel kell hívni a fiatal generáció figyelmét; A nyelvjárás megőrzendő hagyomány.*

A beérkezett válaszok összegzését követően, az eredményeket az 5. táblázatban közlöm, a látszólagosidő-vizsgálat eredményeit pedig a melléklet 1. táblázatában szemléltetem.

Nyelvjárás	Igen	Nem
Ma már kevesen beszélnek nyelvjárásban (tájszólással)	64	212
A pedagógus feladata, hogy a tanulókkal elsajátíttassa a köznyelvet	178	98
A nyelvjárás az eredeti, romlatlan nyelvváltozat	117	159
Jó, ha beszélünk valamilyen nyelvjárást, de ismernünk kell a köznyelvet is	149	127
A nyelvjárásban beszélő ember műveletlen	67	209
Vannak helyzetek, amikor csak a köznyelvet kell használni	143	133
A nyelvjárás értékeire is fel kell hívni a fiatal generáció figyelmét	217	59
A nyelvjárás megőrzendő hagyomány	202	74

5. táblázat. Az adatközlők véleményének megoszlása a nyelvjárásról
(saját szerkesztés)

Az adatközlők válasza alapján teljes mértékben levonható az a konzekvencia, miszerint a nyelvjárásban (tájszólással) beszélő ember nem feltétlenül műveletlen. Kényelmesebb neki így beszélni, továbbá ez nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy az illető ismeri a sztenderd nyelvet és az éppen aktuális helyzettől, illetve az akaratától függ, hogy használja azt vagy nem. Az adatokat összevetve, a 18 – 30, valamint a 60 és annál idősebb korosztályú adatközlők válasza között igen eltérő különbségek mutathatóak ki. Ilyen például a nyelvjárásban beszélő ember műveltségével kapcsolatban kapott eredmény, ahol a 18 – 30 éves korosztály 24:7 arányban egyetért azzal az állítással, hogy a nyelvjárásban beszélő ember műveletlen, a 2:40 arányos 60 év fölötti korosztály válaszaival szemben. Ez az ellentét vehető észre a nyelvjárás értékeire vonatkozó válaszokban is, ahol a fiatal generáció, az idős korosztállyal ellentétben, nem tartja teljes mértékben fontosnak annak az értékét, megőrzését. Ha viszont az összképet nézzük, viszonylag elfogadható válaszokat kapunk, mint például azt is, hogy a nyelvjárás értékeire mindenképp fel kell hívni a fiatal generáció figyelmét, mert a nyelvjárás a vizsgált településeken nem csak kommunikációs eszköz, hanem egyben megőrzendő hagyomány is.

ÖSSZEGZÉS

Szakedolgozatomban egy kérdőíves felmérésen alapuló kutatást mutattam be a *Látszólagosidő-vizsgálat három választott település lakóinak nyelvi attitűdjeire vonatkozóan* címmel. A felmérésből származó adatok válaszokat szolgáltatnak az általam felállított hipotézisekre, amelyeket az alábbiakban összegzek.

A kutatás elsődleges célja Verbóc, Feketepatak és Salánk településeken élő, itt maradt lakosság nyelvi attitűdjeinek felderítése volt. Az **első hipotézis** szerint, bár a települések lélekszáma jelentősen csökkent, az itt maradt lakosság túlnyomó többsége magyar anyanyelvű. Az adatközlők hatodik kérdésre adott válaszai alapján ez az állítás teljes mértékben beigazolódott, mely szerint a megkérdezettek közül 258 adatközlő vallotta magát magyar anyanyelvűnek, ukránnak pedig mindössze 18 fő. További bizonyítást nyert az az állítás is, hogy az itt élő emberek számára fontos az anyanyelvükhöz való ragaszkodás, de mára már szinte mindenki beszéli valamilyen szinten az ukrán nyelvet. Ezt az állítást a kérdőív tizenegyedik kérdésének válaszai bizonyítják, mely szerint a megkérdezett 276 főből 223 személy megérti, alap-, közép- vagy felsőfokon beszéli az ukrán nyelvet, azzal az 53 fővel szemben, akik egyáltalán nem tudnak ukránul.

A kutatásomban felállított **második hipotézis** a települések lakóinak beszédkultúrájára vonatkozik, miszerint a lakosság nagy részének beszédében felfedezhető a szláv kölcsönszavak megjelenése, továbbá a településre jellemző nyelvjárás és dialektus. Erre az állításomra elsősorban az a tény adott megerősítést, hogy a kárpátaljai magyarok és a szláv népek éveken át éltek egymás mellett és ebből kifolyólag a nyelvek egymásra gyakorolt hatása egy sajátos formát eredményezett, amely szinte mindenki beszédében felfedezhető. A valódi választ mégis a kérdőív huszonkettedik és huszonharmadik kérdéseire kapott válaszok bizonyították, melyekből kiderül, hogy az általam vizsgált településeken még él a nyelvjárás, a lakosság pozitívan áll hozzá és használja, mint aktív kommunikációs eszközt. Ezt az állítást 219 válaszadó erősítette meg és mindössze 57 személy cáfolta.

A **harmadik hipotézis** az orosz-ukrán háború hatásait vizsgálja a három választott település lakosságának nyelvhasználatára vonatkozóan, mellyel azt az állítást kívánom bizonyítani, hogy ez a konfliktus jelentős hatással van a lakosság nyelvhasználatának változására.

A válaszadóknak a kérdéssel kapcsolatban az *Igen* vagy a *Nem* lehetőségek közül kellett választaniuk, melyre elsöprő többséggel, 231 fő az *Igen*, 45 fő pedig a *Nem* választ jelölte meg. Ez azt jelenti, hogy az állításom bizonyítást nyert, mert a beérkezett válaszok alapján

a vizsgált települések lakosságának nagy része úgy véli, hogy az orosz-ukrán háborúnak hatása van a nyelvhasználatukra, válaszaikat pedig meg is indokolták.

Az *Igen* választ jelölők közül sokan arra hivatkoztak, hogy az orosz-ukrán konfliktus miatt megnőtt az ukrán nyelv használata a mindennapi kommunikációban. Az események hatására sokan érzik az ukrán nyelv fontosságát és az identitásuk kifejezésének részeként igyekeznek megerősíteni azt. Mások úgy vélik, hogy a konfliktus kihatással van az anyanyelvük, a magyar nyelv használatára is, hiszen az ukrán nyelv erősödése mellett továbbra is fontosnak tartják saját identitásuk megőrzését és kifejezését.

A *Nem* választ jelölők között azonban vannak, akik úgy vélik, hogy az orosz-ukrán konfliktusnak nincs közvetlen hatása a településük nyelvhasználatára. Ezek a válaszadók inkább a stabil, hagyományos nyelvi gyakorlatokat és az egyéni szokásokat tekintik meghatározónak, nem pedig a külső eseményeket. Ennek ellenére a kisebbségükben lévők véleménye is fontos, hiszen rávilágít arra, hogy a nyelvhasználat változását nem mindenki látja vagy érzi azonos mértékben.

A **negyedik hipotézis** szintén beigazolódni látszik, amely a lakosság vélekedésére irányul a nyelvjárást illetően és úgy szól, hogy *a magyar köznyelv elsajátítása nélkülözhetetlen, azonban a nyelvjárás értékét is meg kell őriznünk*, ugyanis a nyelvjárási beszéd által valaki kifejezheti származását, egy bizonyos közösséghez való tartozását. Erre az állításra nyerünk bizonyítási alapot 149:127 arányban a kérdőív 29. kérdésének válaszaiból, amely táblázatba foglalja össze a nyelvjárás és a köznyelv összefonódását a mindennapi használatban.

Bizonyítást nyer az az állítás is, hogy a nyelvhasználat az identitáskifejezés egyik módja, azonban vannak helyzetek, amikor a sztenderd nyelv ismerete elengedhetetlen, ezért ismernünk kell mindkettőt. *„Mert ahány nyelvváltozatot beszélsz, annyi embert érsz.”* (Dudics Lakatos 2018).

Szakdolgozatomban közölt kutatásaim eredményei bizonyítják, hogy az általam vizsgált három település, Verbóc, Feketepatak és Salánk lakosságának nyelvhasználatában erősen dominál a kétnyelvűség. A kutatás által megerősített tény, hogy a helyi közösség tagjai mind a magyar, mind az ukrán nyelvet használják mindennapi életük során. A látszólagos idő-vizsgálat során kiderült, hogy a különböző korosztályok eltérően vélekednek a nyelvjárás és a sztenderd nyelv használatáról. A fiatalabb generációk inkább hajlanak a sztenderd nyelv felé, míg az idősebbek nagyobb arányban tartják fontosnak a hagyományos nyelvjárást. Ez a különbség arra utal, hogy a nyelvi attitűdök alakulásában a generációs különbségek is szerepet játszanak.

IRODALOM- ÉS FORRÁSJEGYZÉK

1. BEREGSZÁSZI ANIKÓ – CSERNICSKÓ ISTVÁN – OROSZ ILDIKÓ. 2001. *Nyelv, oktatás, politika*. Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Beregszász. http://real.mtak.hu/23332/1/Nyelv_oktatas_politika.pdf (2024.02.12)
2. CSERNICSKÓ ISTVÁN – HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA – KARMACSI ZOLTÁN – MÁRKU ANITA – MÁTÉ RÉKA – TÓTH-OROSZ ENIKŐ 2021. *A magyarok és a magyar nyelv Kárpátalján*. Törökbálint: Termini Egyesület.
3. CSERNICSKÓ ISTVÁN – MÁRKU ANITA 2007. „Hiába repülsz te akárhová” Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához. PoliPrint Ungvár, 2007.
4. CSERNICSKÓ ISTVÁN 2010. *Megtart a szó*. Hasznosítható ismeretek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról. <https://mek.oszk.hu/14400/14405/14405.pdf> (2024.02.17)
5. CSERNICSKÓ ISTVÁN 2010. *Nyelvek, emberek, helyzetek*. A magyar, ukrán, orosz nyelv használata a kárpátaljai magyar közösségben. PoliPrint Ungvár, 20.
6. DEME LÁSZLÓ – IMRE SAMU szerk. 1968-1977. *A magyar nyelvjárások atlasza I–VI*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
7. DUDICS KATALIN – GAZDAG VILMOS 2020. *Dialektológiai ismeretek filológus hallgatók számára*, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
8. DUDICS LAKATOS KATALIN 2017. *Nyelvek, nyelvváltozatok – kárpátaljai magyar pedagógusok*. In: Hajba Renáta–Tóth Péter szerk. *A véges végtelen: Tanulmányok Vörös Ferenc 60. születésnapjára*. Szombathely, Savaria University Press. 47–57.
9. DUDICS LAKATOS KATALIN 2018. „... én is nyelvjárásban beszélek” *Anyanyelv-pedagógia* 11: 2. 112-114. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=740> (2024.03.01)
10. DUDICS LAKATOS KATALIN 2020. *Kárpátaljai magyar pedagógusok és tanítványaik metanyelvi ismereteiről Magyar Nyelvjárások* 58 pp. 165-173.
11. DUDICS LAKATOS KATALIN 2021. *Kárpátaljai magyar iskolások nyelvjárási attitűdjének alakulása egy megismételt kérdőíves gyűjtés alapján. Magyar Nyelv* 117 : 3 pp. 346-354. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2021.3.346> (2024.03.01)

12. DUPKA GYÖRGY 2001. *Fogyó, gyarapodó nemzetiségek, érdekképviseltek Kárpátalján.* Kárpátaljai Magyar Könyvek 208. INTERMIX KIADÓ.
<http://mek.oszk.hu/12300/12394/12394.pdf> (2024.03.13)
13. GAZDAG VILMOS 2010a. Szláv eredetű lexikai elemek a Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban (Kárpátalja, Ukrajna). In. Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományörzéstől a nyelvi identitásig. Szerkesztő: Fábri István – Kötél Emőke Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Budapest, 124–160.
14. GAZDAG VILMOS 2012. Másodnyelvi elemek a kárpátaljai Beregvidék magyar lakosságának nyelvhasználatában. In. Bárdosi Vilmos szerk. A szótól a szövegig az MTA Modern Filológiai Társasága tudományos konferenciájának előadásai Budapest, 2011. jún. 21–22. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához sorozat 137. tagja. Tinta Kiadó Budapest, 75–86.
15. GAZDAG VILMOS 2018. *Másodnyelvi homonimák a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban.* Magyar Nyelv 114. évf.: 3. szám 347–359.
16. GAZDAG VILMOS 2021. *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban.* Törökbálint, Magyarország: Termini Egyesület, 228 p.
17. HORVÁTH KATALIN 1976. A kárpátontúli magyar nyelvjárások magánhangzó-rendszere. Az USZSZK Felső- és 79 Szakközépoktatásügyi Minisztériuma – Uzshorodi Állami Egyetem, Ungvár.
18. HORVÁTH KATALIN–LIZANEC PÉTER 1993. A kárpátaljai magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. In. Lizanec Péter– Horváth Katalin szerk. Az ungvári hungarológiai intézet tudományos gyűjteménye. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.
19. <https://www.nyest.hu/hirek/hogy-keletkeztek-a-nagyon-nyelvjarasok> (2024.03.30)
20. IGLAI EDIT 2012. *Kognitív nyelvészet és dialektológia. Magyar Nyelvjárások.*
http://www.szocdial.nyf.hu/tanulmanyok/2012_06.pdf (2024.04.03)
21. IMRE SAMU 1963. Hol beszélnek legszebben magyarul? Magyar Nyelvőr 87: 279–283.
22. IMRE SAMU 1971a. A felsőőri nyelvjárás. Nyelvtudományi Értekezések. Budapest: Akadémiai Kiadó
23. IMRE SAMU 1971b. A mai magyar nyelvjárások rendszere. Budapest: Akadémiai Kiadó.

24. KÁLMÁN LÁSZLÓ 2011. *Nyelv és tudomány. Élnek-e még magyar nyelvjárások?* nyest.hu <https://www.nyest.hu/hirek/elnek-e-meg-a-magyar-nyelvjarasok#b> (2024.04.08)
25. KONTRA MIKLÓS 2012. *Mai magyar nyelvi változások (látszólagosidő- és valóságidő-vizsgálatok)* <https://docplayer.hu/269692-Mai-magyar-nyelvi-valtozasok-latszologos-es-valosagosido-vizsgalatok-1.html> (2024.04.12)
26. LAKATOS KATALIN 2009. Kárpátaljai pedagógusok és a nyelvjárások (Egy fölmérés tanulásaiból). In: Borbély Anna–Vančóné Kremmer Ildikó–Hattyár Helga szerk., *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra, MTA Nyelvtudományi Intézet–Gramma Nyelvi Iroda–Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar. 423–430.
27. LIZANEC P. N. 2003. *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza III. Ukrajna Oktatás- és Tudományügyi Minisztériuma-Ungvári Nemzeti Egyetem-Hungarológiai Központ*
28. MÁRKU ANITA – KARMACSI ZOLTÁN 2009. *NYELV, IDENTITÁS ÉS ANYANYELVI NEVELÉS a XXI. században Nemzetközi tudományos konferencia előadásainak gyűjteménye PoliPrint Ungvár, 2009*
29. MÁRKU ANITA 2004. *Kölcsönszók használata a kárpátaljai magyar fiatalok körében*. In: Beregszászi Anikó és Csernicsekó István szerk., *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Ungvár: PoliPrint, 44–55.
30. MÁRKU ANITA 2008. *Érvényes történetek: nyelv választási és kódváltási kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar fiatalok körében: monográfia*. PoliPrint Kft., 2008 - 172 oldal
31. SÁNDOR KLÁRA 2015. *Nyelv és tudomány. Hogy keletkeztek a „nagyon nyelvjárások?”*
32. SÁNDOR KLÁRA 2016. *Nyelv és társadalom. Krónika Nova Kiadó, 2016.*
33. TÓTH PÉTER 2021. *Nyelvjárasi és tudománytörténeti tanulmányok*. Szombathely, Savaria University Press, (200 lap) http://www.epa.uz.ua/02200/02298/00059/pdf/EPA02298_mnyj_2021_59_243-249.pdf (2024.04.21)
34. БАРАНЬ ЄЛИЗАВЕТА – ДУДИЧ ЛАКАТОШ КАТЕРИНА 2022. *Tóth Péter: Nyelvjárasi és tudománytörténeti tanulmányok. Szombathely, Savaria University Press, 2021. 200 lap [Пеїтер Товт. Статті з дослідження говорів та історії діалектології]. Szombathely, Savaria University Press, 2021. 200 p. Наукові*

записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) Випуск 34 pp. 150-154. , 5 р.
Фахове видання України, Категорія Б.

РЕЗЮМЕ

У моїй дипломній роботі я представила дослідження, яке базується на опитуванні за допомогою анкети, щодо мовних уявлень мешканців трьох обраних населених пунктів під назвою "Дослідження мовних уявлень мешканців". Дані, отримані в результаті цього опитування, надають відповіді на гіпотези, які я визначила, і які я резюмую нижче. Основною метою дослідження було вивчення мовних уявлень мешканців сіл Вербовець, Чорний Потік і Шаланки. Згідно з першою гіпотезою, хоча кількість населення цих населених пунктів значно зменшилася, більшість залишившихся мешканців є угорцями за походженням. За даними, наданими відповідачами на шосте питання, це твердження повністю підтверджується, оскільки серед опитаних 258 осіб вважали себе угорцями за походженням, а українцями лише 18 осіб. Додаткове підтвердження отримала твердження, що мешканцям цієї місцевості важливе прихильність до рідної мови, але на сьогодні майже всі розмовляють українською мовою хоча б на деякому рівні. Це твердження підтверджують відповіді на одинадцяте питання анкети, за якими, згідно з відповідями опитаних 223 особи з 276 розуміють, або володіють українською мовою на базовому, середньому або високому рівні, на відміну від 53 осіб, які зовсім не володіють українською мовою.

У другій гіпотезі, яку я сформулювала у своїй дослідженні, йдеться про мовну культуру мешканців населених пунктів, а саме про те, що у більшості населення можна помітити вживання слов'янських запозичень у мовленні, а також характерні діалекти та говори, що притаманні самому населеному пункту. Основне підтвердження моєї гіпотези полягає в тому, що закарпатські угорці та слов'янські народи протягом років спільно жили поруч, і внаслідок цього взаємне вплив мов, створив особливу форму, яка помітна у майже всіх мовленнях. Реальну відповідь на це питання отримано завдяки відповідям на двадцять друге і двадцять третє питання анкети, з яких стало відомо, що на території досліджуваних мною населених пунктів досі існує діалект, мешканці ставляться до нього позитивно та використовують його як активний комунікаційний інструмент. Це твердження підтвердили 219 відповідачів, тоді як лише 57 осіб заперечили.

Третя гіпотеза досліджує вплив російсько-української війни на мовний вжиток населення трьох обраних населених пунктів, з метою доведення твердження про значний вплив цього конфлікту на зміну мовного вжитку населення.

Відповідачам було запропоновано вибрати "Так" або "Ні" у відповідь на це питання, і, за даними, переважна більшість, 231 особа, обрала варіант "Так", тоді як 45 осіб відповіли "Ні". Це означає, що моя гіпотеза отримала підтвердження, оскільки за отриманими відповідями більшість населення досліджуваних населених пунктів вважає, що російсько-українська війна впливає на їх мовний вжиток, і вони також обґрунтували свої відповіді.

Серед тих, хто обрав відповідь "Так", багато людей посилалися на те, що внаслідок російсько-українського конфлікту зросло використання української мови у повсякденному спілкуванні. Під впливом подій багато людей відчують важливість української мови та стараються підтвердити це, як частину своєї ідентичності. Деякі вважають, що конфлікт має вплив і на використання їхньої рідної мови, угорської, оскільки, незважаючи на зміцнення української мови, вони продовжують вважати важливим збереження та вираження своєї власної ідентичності.

Серед тих, хто обрав відповідь "Ні", є ті, хто вважає, що російсько-український конфлікт не має прямого впливу на мовний вжиток у їхньому населеному пункті. Ці респонденти більше вважають стабільні, традиційні мовні практики та індивідуальні звички визначальними, а не зовнішні події. Проте думка меншості також має значення, оскільки це підкреслює, що зміни у мовному вжитку не сприймають усі однаково.

Четверта гіпотеза також, здається, підтверджується, що стосується уявлень населення щодо мовних діалектів, і вона стверджує, що оволодіння угорською загальною мовою є невід'ємною, проте важливо зберегти цінність діалекту, оскільки мовленням діалекту людина може виразити своє походження та приналежність до певної спільноти. На підтвердження цього твердження маємо 149:127 співвідношення відповідей на питання 29 анкети, яке узагальнює злиття діалекту та загальної мови в повсякденному використанні.

Підтвердженням є також твердження, що мовлення є одним зі способів вираження ідентичності, але існують ситуації, коли знання стандартної мови є невід'ємним, тому ми повинні знати обидві. Адже чим більше мовних варіантів ви володієте, тим більше людей ви досягаєте" (Дудіч Лакатош 2018).

Результати моїх досліджень, представлених у моїй дипломній роботі, підтверджують, що в мовленні населення трьох обраних мною населених пунктів, Вербоваць, Чорний Потік та Шаланки, міцно переважає двомовність.

Дослідження підтверджує той факт, що члени місцевої спільноти використовують як угорську, так і українську мови у повсякденному житті. Під час проведення дослідження було виявлено, що різні вікові групи мають різні погляди на використання діалекту та стандартної мови. Молодше покоління більш нахилене до стандартної мови, тоді як старші люди частіше вважають важливим збереження традиційного діалекту. Ця різниця свідчить про те, що генераційні різниці відіграють роль у формуванні мовних уявлень

MELLÉKLETEK

Nyelvjárás	KOROSZTÁLY								Összesen (fő)
	18 - 30		30 - 45		45 - 60		60 - ...		
	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	
Ma már kevesen beszélnek nyelvjárásban (tájszólással)	9	22	18	125	12	48	25	17	276
A pedagógus feladata, hogy a tanulókkal elsajátíttassa a köznyelvet	21	10	101	42	35	25	21	21	276
A nyelvjárás az eredeti, romlatlan nyelvváltozat	7	24	35	108	41	19	34	8	276
Jó, ha beszélünk valamilyen nyelvjárást, de ismernünk kell a köznyelvet is	9	22	78	65	33	27	29	13	276
A nyelvjárásban beszélő ember műveletlen	24	7	36	107	5	55	2	40	276
Vannak helyzetek, amikor csak a köznyelvet kell használni	29	2	86	57	21	39	7	35	276
A nyelvjárás értékeire is fel kell hívni a fiatal generáció figyelmét	6	25	115	28	54	6	42	0	276
A nyelvjárás megőrzendő hagyomány	6	25	100	43	54	6	42	0	276

Az adatközlők véleményének megoszlása a nyelvjárási beszédről korosztályok szerinti lebontásban

Nyelvhasználati kérdőív

Tisztelt Válaszadó!

Az én nevem Héder Bianka, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 4. évfolyamos hallgatója vagyok, magyar nyelv és irodalom szakon.

A kérdőív a *Látszólagosidő-vizsgálat három választott település lakóinak nyelvi attitűdjeire vonatkozóan* című szakdolgozatom megírásához szolgált adatokat. Az Ön által megadott válaszok munkámban anonim módon lesznek felhasználva. A kérdőív kitöltése körülbelül 10 percet vesz igénybe.

Köszönöm, hogy időt szán a kérdőívem kitöltésére és válaszaival segíti a kutatási munkámat.

- a válaszadás során „x” jellel jelölheti meg az Önnek megfelelő helyes választ;
- bizonyos kérdéseknél lehetőség van az „Egyéb” válasz megadására, ahol Önnek kell beírnia a lehetséges válaszok között nem szereplő saját választát.

1. Mi a neme?

- Nő
- Férfi

2. Életkora

- 18 – 30 év közötti
- 30 – 45 év közötti
- 45 – 60 év közötti
- 60 - ... év közötti

3. Születési helye

- Magyar többségű falu
- Ukrán többségű falu
- Magyar többségű város
- Ukrán többségű város

4. Kérem, nevezze meg a születési helyét!

- _____

5. Az Ön anyanyelve

- Magyar

- Ukrán
- Orosz
- Egyéb _____

6. Az Ön nemzetisége

- Magyar
- Ukrán
- Orosz
- Egyéb _____

7. Milyen nyelven végezte általános iskolai tanulmányait?

- Magyarul
- Ukránul
- Oroszul
- Egyéb _____

8. Mi a legmagasabb végzettsége?

- Általános iskola
- Középiskola
- Szakiskola
- Technikum
- Főiskola/egyetem

9. Mennyire érzi használhatónak az általános iskolai tanulmányai során megszerzett ukrán nyelvtudását?

- Egyáltalán nem
- Közepes szinten
- Teljes mértékben
- Nem tanultam ukrán nyelvet

10. Ön milyen nyelveken beszél? (több válasz jelölhető)

- Magyar nyelven
- Ukrán nyelven
- Orosz nyelven

- Angol nyelven
- Német nyelven
- Egyéb nyelven

11. Ön az ukrán nyelvtudását hogyan értékeli?

- Egyáltalán nem tudok ukránul
- Alapszinten beszélem az ukrán nyelvet
- Középszinten beszélem az ukrán nyelvet
- Felsőfokon beszélem az ukrán nyelvet
- Anyanyelvi szinten tudok ukránul

12. Ön a magyar nyelvtudását hogyan értékeli?

- Alapszinten beszélem a magyar nyelvet
- Középszinten beszélem a magyar nyelvet
- Felsőfokon beszélem a magyar nyelvet
- Anyanyelvi szinten tudok magyarul

13. Rangsorolja a nyelveket használatuk gyakorisága alapján (1. – leggyakrabban használt nyelv, 3. – legritkábban használt nyelv)

	Magyar	Ukrán	Orosz
1.			
2.			
3.			

14. Véleménye szerint, ha valaki csak magyarul tud Kárpátalján:

- könnyen boldogul
- lehetnek nehézségei
- nehezen boldogul

15. Véleménye szerint hol beszélnek a legegyszerűbben a magyar nyelvet?

- Magyarország falvaiban
- Magyarország vidéki városaiban
- Magyarország nagy városaiban
- Kárpátalja falvaiban

- Kárpátalja városaiban
- Egyéb: _____

16. Ön ismer olyan szavakat, fordulatokat, amiket Kárpátalján másképp mondanak, mint Magyarországon?

- Igen
- Nem

17. Ha előző válaszként az „Igen” választ jelölte, kérem soroljon néhány példát!

- _____

18. Hogyan jellemezné a kárpátaljai magyarok beszédét?

- _____

19. Véleménye szerint 30-40 év múlva melyik nyelv használata lesz gyakoribb lakóhelyén?

- Magyar
- Ukrán
- Egyéb _____

20. Ön szerint hatással van az orosz-ukrán háború a kárpátaljai lakosság nyelvhasználatára?

- Igen
- Nem

21. Ha előző válaszként az „Igen” választ jelölte, kérem fejtse ki!

- _____

22. Az Ön lakóhelyén beszélnek valamilyen nyelvjárást (tájszólást)?

- Igen
- Nem

23. Tud-e olyan szavakat, amiket a szomszéd településen másképp mondanak, mint önöknél?

- Igen
- Nem

24. Ha előző válaszként az „Igen” választ jelölte, kérem soroljon néhány példát!

- _____

25. Előfordult már, hogy kijavították nyelvjárási beszéde miatt?

- Igen
- Nem

26. Ha előző válaszként az „Igen” választ jelölte, kérem röviden mesélje el, hogy mit javítottak a beszédében!

- _____

27. Mit jelent Ön számára a nyelvjárási beszéd? (több válasz lehetséges)

- Kommunikációs eszköz
- Kijavítandó nyelvi eszköz
- Megőrzendő hagyomány
- Haszontalan régiség
- Identitáskifejező eszköz

28. Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyeken? (1 – egyáltalán nem tartom zavarónak, 5 – nagyon zavaró, elfogadhatatlannak tartom)

Helyek	1	2	3	4	5
Otthon, családi körben					
Iskolában, szüneten					
Iskolában, tanórán					
Nyilvános, közéleti beszédben					
Hivatalban					
Baráti körben					
Az interneten, közösségi oldalakon, nyilvános bejegyzésben					

29. A következő táblázat alapján értékelje, hogy mennyire ért egyet az állításokkal, mennyire tartja őket igaznak (1 – egyáltalán nem tartom igaznak, 5 – teljesen egyetértek vele)

Nyelvjárás	1	2	3	4	5
Ma már kevesen beszélnek nyelvjárásban (tájszólassal)					
A pedagógus feladata, hogy a tanulókkal elsajátíttassa a köznyelvet					
A nyelvjárás az eredeti, romlatlan nyelvváltozat					
Jó, ha beszélünk valamilyen nyelvjárást, de ismernünk kell a köznyelvet is					
A nyelvjárásban beszélő ember műveletlen					
Vannak helyzetek, amikor csak a köznyelvet kell használni					
A nyelvjárás értékeire is fel kell hívni a fiatal generáció figyelmét					
A nyelvjárás megőrzendő hagyomány					

Ön a kérdőív végére ért. Köszönöm, hogy válaszolt a kérdéseimre és ezzel segítette a kutatásomat!

Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:

Héder Bianka_Magyar szak_Szakdolgozat_2024.pdf

Ким подано:

Аніко Чурман

Дата перевірки:

2024-05-17 12:18:24

Дата звіту:

2024-05-22 12:50:26

Ким перевірено:

I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:

55

Кількість слів:

12744

Схожість 15%	Збіг: 40 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 18 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 3%	Кількість: 38 джерела	Перефразовано: 651 слова
Цитування 2%	Цитування: 21	Всього використано слів: 522
Включення 1%	Кількість: 8 включення	Всього використано слів: 254
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 1 слова